

С. О. КАЛЕНЮК

СУЧАСНА
УКРАЇНСЬКА
ЛІТЕРАТУРНА
МОВА

ЗБІРНИК ВПРАВ

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

С. О. Каленюк

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА
ЛІТЕРАТУРНА МОВА**

ЗБІРНИК ВПРАВ

Навчально-методичні рекомендації

Миколаїв
Видавець Румянцева Г. В.
2024

УДК 811.161.2(076)

К 17

РЕЦЕНЗЕНТИ:

ГОГОРЕНКО О. В., кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології, філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова;

БІЛЯВСЬКА Т. М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

*Рекомендовано до друку навчально-методичною радою
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського
(протокол № 4 від 21.12.2023)*

Каленюк С. О.

К 17 Сучасна українська літературна мова : збірник вправ : навчально-методичні рекомендації / С. О. Каленюк. – Миколаїв : видавець Румянцева Г. В., 2024. – 96 с.

ISBN 978-617-729-163-2

У навчально-методичних рекомендаціях висвітлено важливі питання програмного матеріалу з курсу «Сучасна українська літературна мова (у т. ч. Українська діалектологія)». Із метою ефективного засвоєння системи української мови до кожної теми подано питання, що виносяться на розгляд, матеріал до самостійного вивчення, перелік наукової літератури, питання для самоконтролю.

Навчально-методичні рекомендації призначено для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

УДК 811.161.2(076)

© Каленюк С. О., 2024

ISBN 978-617-729-163-5

© МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2024

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	4
НОРМАТИВНА ЧАСТИНА.....	5
ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ.....	16
ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.....	41
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	74
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	84

ВСТУПНЕ СЛОВО

Підготовка кваліфікованих фахівців зі спеціальності «Українська мова і література (Середня освіта)» передбачає добре знання норм української мови, оволодіння високою культурою усного мовлення, що забезпечується розумінням тих основних закономірностей і тенденцій, які виявляються у професійній сфері. Актуальність появи посібника визначається процесами реформування системи вищої освіти.

Рецензоване видання надасть студентам можливість якісніше здійснювати самостійне навчання.

Викладений матеріал максимально лаконізовано й унаочнено, проілюстровано численними прикладами, які дадуть змогу студентам, що вивчають українську мову, краще осмислити теоретичні положення та збагатити свій словниковий запас. У багатьох випадках приклади дібрано свідомо, з урахуванням відмінностей між українською та російською мовами й тих проблем, які можуть виникати в студента під час вивчення окремих частин мови та відповідних граматичних категорій (відмінювання й вживання іменників, кількісних і порядкових числівників, творення видових пар, особових форм дієслова й таке інше).

Пропоновані навчально-методичні рекомендації мають на меті допомогти студентам правильно вживати мовні засоби, застерегти від найпоширеніших помилок, навчити оцінювати мовні варіанти й знаходити найдоцільніші граматичні засоби для кожної конкретної мовленнєвої ситуації. Видання складається із чотирьох тематичних блоків, кожний з яких створений з урахуванням останніх надбань сучасного українського мовознавства та лінгводидактики.

НОРМАТИВНА ЧАСТИНА

2. Мета, завдання навчальної дисципліни та очікувані результати

Мета викладання навчальної дисципліни «Сучасна українська літературна мова (у т. ч. Українська діалектологія)» полягає у свідомому практичному оволодінні українською літературною мовою, заснованому на вивченні її системи й підсистем – лексико-семантичної, фразеологічної, орфографічної, фонетичної і граматичної, а також закономірностей, які визначають використання тих або інших виражальних засобів відповідно до сучасних норм; ознайомлення з українськими говорами та їхніми особливостями, на основі яких сформована сучасна українська літературна мова.

Мовне виховання становить своїм першорядним завданням усвідомлення значення державної мови не лише як засобу спілкування, а й як найважливішого джерела формування інтелекту й духовно-емоційної сфери особистості через її органічний зв'язок із національними традиціями.

Основними *завданнями* вивчення дисципліни «Сучасна українська літературна мова (у т. ч. Українська діалектологія)» є: засвоїти знання, що складають зміст сучасної української літературної мови як науки, усвідомити й запам'ятати систему лінгвістичних понять, оволодіти мовознавчою термінологією; дати студентам чіткі поняття про нормативність української літературної мови, сприяти ґрунтовному оволодінню орфоепічними, орфографічними, лексичними, граматичними й стилістичними нормами сучасної української літературної мови; володіння сучасною українською мовою в її літературній формі: знання фонетичних, лексико-семантичних особливостей та тенденцій розвитку мови; дати системні знання про мову як засобу вираження думок і почуттів людини, практичних навичок володіння культурою мови, дотримання в усних і письмових висловлюваннях орфоепічних, орфографічних, лексичних, стилістичних норм, уміння визначати орфограми та пунктограми в текстах на слух і пояснювати їх, уміння користуватися лінгвістичними словниками; вироблення мовного смаку шляхом розширення філологічного світогляду, вміння використовувати набуті знання при роботі з мовним матеріалом; допомогти з'ясувати поняття «слово» і роль слова як засобу називання (позначення) конкретних предметів, абстрактних понять, дій, ознак тощо; різні вияви відношень і зв'язків між словами; сприяти оволодінню основними методами лінгвістичного аналізу, зокрема лексикологічним, фонетичним; ознайомити студентів із основними діалектними одиницями (наріччя, говір, говірка) та окреслити межі поширення й мовні особливості різних рівнів трьох наріч української діалектології – північного, південно-західного та південно-східного та кожного українського говору; показати основні діалектологічні

дослідження в українській лінгвістиці та сформуванню методологічну основу ведення таких досліджень; виробити в студентів уважне й критичне ставлення до свого мовлення й суспільної мовної практики; навчити студентів самостійно працювати з науковою, навчальною, довідковою літературою.

Передумови для вивчення дисципліни: зважаючи на те, що метою курсу є свідоме практичне оволодіння українською літературною мовою, заснованому на вивченні її системи й підсистем, то й пов'язаний він з відповідними дисциплінами, а саме: «Українська мова за професійним спрямуванням», «Практикум з української мови», «Історія та культура України», «Риторика», «Історія української мови», «Стилістика української мови».

Навчальна дисципліна складається з 5-и кредитів.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Знання й розуміння предметної галузі й професійної діяльності.

ПРН 2. Знання історії та культури України, основ філософії, що сприяють формуванню світогляду й соціалізації особистості в суспільстві.

ПРН 3. Уміння оперувати сучасним категоріально-термінологічним апаратом мовознавства й літературознавства; знання найважливіших методичних та філологічних вітчизняних/зарубіжних наукових шкіл.

ПРН 4. Володіння українською мовою на високому рівні й здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціокультурних явищ.

ПРН 5. Знання підґрунтя й історичних віх фундаментальних дисциплін (теоретичні проблеми мовознавства та літературознавства, історії української мови, української літератури) як теоретичного базису дослідницької й прикладної діяльності у галузі мовознавства і літературознавства.

ПРН 6. Осмислення процесу формування основних розділів української мови.

ПРН 8. Уміння використовувати філологічні знання в процесі викладання української мови та літератури у відповідних типах середніх навчальних закладів.

ПРН 12. Сформованість комунікативної компетентності з української мови, здатність вдосконалювати та підвищувати її рівень.

ПРН 13. Здатність оцінювання непередбачуваних проблем у професійній діяльності й обдуманого вибору шляхів їх вирішення.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми у результаті вивчення курсу студент оволодіває такими *компетентностями*:

I. Загальнопредметні:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 4. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність проведення досліджень на належному рівні.

ЗК 7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

II. Фахові:

ФК 1. Набуття міцних знань із професійних дисциплін.

ФК 2. Знання структури філологічної науки, поділу знань на мовознавчу та літературознавчу складову, усвідомлення специфіки кожної.

ФК 3. Здатність вільно володіти нормами сучасної української літературної мови; застосовувати на практиці в різних комунікативних ситуаціях набуті теоретичні знання писемного й усного професійного мовлення; складати різні види загальних і професійних документів.

ФК 4. Знання комплексу лінгвістичних знань про мову як систему, що охоплює фонетику, лексику, морфологію, синтаксис, стилістику тексту і культуру мовлення та постійно розвивається, уміння оперувати лінгвістичними знаннями у професійній та науково-дослідницькій діяльності.

ФК 5. Здатність оволодівати сучасними знаннями про шляхи розвитку й становлення української літературної мови та особливості діалектної мови як її генетичного джерела.

ФК 6. Здатність давати оцінку основним здобуткам та досягненням світового й українського мовознавства; характеризувати теоретичні положення різних лінгвістичних концепцій мовознавців; аналізувати закономірності розвитку й функціонування мови в її багатоаспектних зв'язках із людиною, суспільством, історією, культурою з урахуванням методів дослідження та опису мови.

ФК 9. Уміння орієнтуватися в актуальних проблемах сучасної лінгвістики загалом та в колі проблем етнолінгвістики й лінгвокультурології; досліджувати мову в аспекті культури носіїв національної мови; з'ясувати актуальні проблеми сучасної мовної політики та інформаційної політики; інтерпретувати етнотексти, осмисливши лексичний склад української мови.

ФК 10. Уміння здійснювати риторичний аналіз текстів, продукувати різні типи промов із актуальної теми і для різних ситуацій та вести розгорнутий монолог (лекцію), конструктивну бесіду з фахової й загальнокультурної

проблематики, формуючи власний ораторський стиль на засадах гуманістичного риторичного ідеалу.

ФК 13. Здатність до досягнення студентами проблем періодизації історії української мови, історичної перспективи розвитку звукової та граматичної систем української мови в її зв'язку з іншими слов'янськими та індоєвропейськими мовами, володіння навичками аналізу мовних явищ усіх рівнів у давніх текстах.

ФК 14. Здатність з'ясувати предмет та основні поняття стилістики сучасної української мови; характеризувати процес формування, становлення й розвитку функціональних стилів; визначати стилістичні ознаки мовних одиниць у текстах різних стилів; зв'язко, логічно, точно, доречно й виразно викладати свої думки, користуючись багатством і різноманітністю мовних засобів відповідно до функціональних стилів сучасної української мови.

ФК 18. Здатність реалізувати проєкти, включаючи власні дослідження, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання, пов'язане з розв'язанням значущих наукових, культурних, етичних та інших проблем сучасного літературознавства.

ФК 19. Здатність розуміти процеси розвитку мовних і літературних процесів, їх зв'язку з суспільством, уміти використовувати ці знання в професійній діяльності.

ФК 20. Навички аналізу та інтерпретації гуманітарних текстів.

ФК 22. Мати навички наукових досліджень у галузі освіти і філології; здатність проводити прикладні дослідження з мовознавства, літературознавства та методики їх викладання на основі сформованих дослідницьких умінь і навичок.

ФК 23. Здатність демонструвати знання сучасної наукової парадигми в галузі мовознавства, літературознавства і методики їх викладання та динаміки їх розвитку, системи методологічних принципів і методичних прийомів дослідження.

ФК 24. Здатність до оцінювання основних здобутків та досягнень світового й українського мовознавства; здатність до характеристики теоретичних положень різних лінгвістичних концепцій мовознавців.

ФК 28. Володіння українською мовою на високому рівні й здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціокультурних явищ.

Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Вступ. Фонетика та фонологія. Система фонем сучасної української літературної мови.

Тема 1. Вступ. Сучасна українська літературна мова як предмет наукового вивчення й фахової підготовки вчителя середньої школи. З історії становлення і розвитку української мови. Українська мова – національна мова українського народу, форма її функціонування. Державний статус української мови. Поняття про літературну мову. Функції української літературної мови. Сучасна українська літературна мова як унормована, відшліфована форма загальнонародної мови.

Тема 2. Фонетика і фонологія. Акустичний і лінгвістичний аспекти вивчення звукового складу української мови. Фонематична та фонетична транскрипції. Предмет і завдання фонетики, що вивчає артикуляційні та акустичні характеристики звуків, особливості їх сполучуваності у потоці мовлення. Основні фонетичні одиниці мовлення: звук, склад, фонетичне слово, мовленнєвий такт, фраза. Предмет і завдання фонології, що вивчає звуки мови з погляду їх функцій. Поняття фонем. Функції фонем як мовної одиниці. Диференційні ознаки фонем. Поняття «інваріант» (головний вияв) і «варіант» фонем. Історичний коментар.

Тема 3. Система фонем сучасної української літературної мови. Голосні фонем. Подовження приголосних в українській мові. Фонетичний і фонологічний аналіз голосних. Фонетичний і фонологічний аналіз приголосних. Асиміляція приголосних, її різновиди. Дисиміляція приголосних. Різновиди дисиміляції. Спрощення в групах приголосних. Видозміни фонем у мовному потоці (за термінологією Н. І. Тоцької, модифікації фонем). Видозміни голосних фонем: акомодация, редукція, гармонійна асиміляція.

Тема 4. Чергування голосних і приголосних фонем. Найдавніші чергування голосних. Фонетичні (живі) та історичні чергування. Чергування голосних. Чергування приголосних. Чергування в групах приголосних. Історичне коментування чергувань.

Кредит 2. Орфоепія. Графіка. Орфографія.

Тема 5. Орфоепія. Орфоепічні норми української літературної мови. Орфоепія і культура усного мовлення. Аналіз сучасних орфоепічних норм української мови. Вимова голосних у наголошеній і ненаголошеній позиціях. Вимова приголосних у різних позиціях і вимова сполучень кількох приголосних. Вимова слів іншомовного походження. Евфонічні чергування голосних і приголосних. Наголос в українській мові. Норми українського наголосу.

Склад, його фонетична будова. Складоподіл. Основні закономірності складоподілу в українській мові. Типи складів. Інтонація. Паузи.

Тема 6. Графіка як розділ науки про мову. Поняття графеми. Український алфавіт та інші знаки, що використовуються в українському письмі. Співвідношення між буквами українського алфавіту і фонемами. Букви для позначення голосних і приголосних фонем. З історії письма.

Тема 7. Предмет і завдання орфографії. Теоретичні і практичні засади функціонування сучасних орфографічних норм. Історія становлення орфографічних норм української мови. Принципи української орфографії: фонетичний, фонематичний, історичний, семантико-диференційний. Поняття орфограми. Різновиди орфограм. Вживання великої букви. Правопис прізвищ і власних назв. Правопис слів іншомовного походження. Правила переносу слів із рядка в рядок, технічні правила переносу.

Кредит 3. Лексикологія як розділ мовознавства. Парадигматичні відношення між словами. Генетична характеристика лексики української мови.

Тема 8. Лексикологія. Слово як основна одиниця лексичної системи. Типи лексичних значень слів. Основні типи переносних значень слів. Історичний коментар.

Тема 9. Полісемія як лексико-семантичне явище. Омонімія як лексико-семантичне явище. Синоніми, їх основні типи. Антонімія як лексико-семантичне явище.

Тема 10. Характеристика лексики української мови за походженням. Основні історичні яруси слів у лексичному складі сучасної української мови. Співвідношення спільнослов'янської і власне української лексики. Лексичні запозичення з слов'янських мов. Старослов'янізми у складі лексики. Запозичення з неслов'янських мов: грецької, латинської та інших мов; їх адаптація у лексичній системі української мови. Лексичні кальки.

Тема 11. Лексика української мови за сферами вживання. Загальнонавчана і спеціальна. Діалектна лексика. Термінологічна і професійна лексика. Жаргонна і арготична лексика.

Склад української лексики зі стилістичного погляду. Міжстильова (нейтральна лексика). Стилістично забарвлена лексика. Лексика усного мовлення (розмовна), її види. Лексика писемного мовлення (книжна), її види. Лексика офіційно-ділового, публіцистичного, наукового стилів. Активний і пасивний склад української лексики.

Кредит 4. Фразеологія.

Тема 12. Фразеологія як тип мовної одиниці. Українська фразеологія, предмет фразеології. Основні типологічні ознаки фразеологізмів.

Класифікація фразеологізмів. Лексико-граматичні зміни фразеологічних одиниць. Зв'язок фразеологізмів із частинами мови. Багатозначність фразем; явища синонімії та антонімії у фразеології. Шляхи засвоєння фразеологізмів. Експресивно-стилістичні властивості фразеологізмів. Прислів'я та приказки. Крилаті слова. Фразеологічний аналіз тексту.

Кредит 5. Лексикографія.

Тема 13. Українська лексикографія. Предмет і завдання лексикографії. Типи словників. Словники енциклопедичні та лінгвістичні. Відомості з історії української лексикографії. Характеристика найважливіших українських лексикографічних праць. Історичний коментар.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви кредитів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
л		п	лаб	Інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7
I семестр						
<i>Кредит 1. Вступ. Фонетика та фонологія. Система фонем сучасної української літературної мови</i>						
Тема 1. Вступ. Українська мова – національна мова українського народу.	8	4	4			
Тема 2. Фонетика і фонологія. Фонематична та фонетична транскрипції. Історичний коментар.	9	2	2			3
Тема 3. Система фонем сучасної української літературної мови. Фонетичний і фонологічний аналіз голосних і приголосних з історичним коментарем. Історичний коментар.	6	2	4			
Тема 4. Чергування голосних і приголосних фонем. Історичне коментування чергувань. Історичний коментар.	7		4			5
Усього:	30	8	14			8
<i>Кредит 2. Орфоенія. Графіка. Орфографія</i>						
Тема 5. Орфоенія. Орфоепічні норми української літературної мови.	11	2	2	2		5
Тема 6. Графіка як розділ науки про мову.	6					6

Тема 7. Предмет і завдання орфографії. З історії письма.	13	2	4	2		5
Усього:	30	4	6	4		16
<i>Кредит 3. Лексикологія як розділ мовознавства. Генетична характеристика лексики української мови</i>						
Тема 8. Лексикологія. Історичний коментар.	4	2	2			
Тема 9 Полісемія як лексико-семантичне явище. Омонімія. Синоніми, їх основні типи. Антонімія. Історичний коментар.	8		4			4
Тема 10. Характеристика лексики української мови за походженням.	8	2	2			4
Тема 11. Лексика української мови за сферами вживання. Активний і пасивний склад української лексики. Історичний коментар.	10	2	2	2		4
Усього:	30	6	10	2		12
<i>Кредит 4. Фразеологія</i>						
Тема 12. Фразеологія як тип мовної одиниці. Історичний коментар.	24	2	4	2		24
Усього:	30	2	4	2		24
<i>Кредит 5. Лексикографія</i>						
Тема 13. Українська лексикографія. Історичний коментар.	30		2			28
Усього:	30		2			28
Разом:	150	20	36	8		86

4. Теми лекційних занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Кредит 1. Вступ. Фонетика та фонологія. Система фонем сучасної української літературної мови</i>		
1.	Тема 1. Українська мова – національна мова українського народу. Поняття про літературну мову. Функції української літературної мови. Норми літературної мови.	4
2.	Тема 2. Фонетика і фонологія. Поняття фонем. Функції фонем як мовної одиниці. Фонематична та фонетична транскрипції.	2
3.	Тема 3. Система фонем сучасної української літературної мови.	2

	Голосні та приголосні фонемі сучасної української літературної мови. Фонетичний і фонологічний аналіз голосних і приголосних. Історичний коментар.	
<i>Кредит 2. Орфоенія. Графіка. Орфографія</i>		
4.	Тема 5. Орфоенія. Орфоенічні норми української літературної мови.	2
5.	Тема 7. Предмет і завдання орфографії.	2
<i>Кредит 3. Лексикологія як розділ мовознавства. Генетична характеристика лексики української мови</i>		
6.	Тема 8. Лексикологія. Історичний коментар.	2
7.	Тема 10. Характеристика лексики української мови за походженням.	2
8.	Тема 11. Лексика української мови за сферами вживання. Активний і пасивний склад української лексики. Історичний коментар.	2
<i>Кредит 4. Фразеологія</i>		
9.	Тема 12. Фразеологія як тип мовної одиниці. Історичний коментар.	2
Усього :		20

5. Теми практичних занять

№ п/п	Назва теми	К-ст ь ГО н
<i>Кредит 1. Вступ. Фонетика та фонологія. Система фонем сучасної української літературної мови</i>		
1.	Тема 1. Українська мова – національна мова українського народу. Поняття про літературну мову. Функції української літературної мови. Норми літературної мови.	4
2.	Тема 2. Фонетика і фонологія. Поняття фонемі. Функції фонемі як мовної одиниці. Фонематична та фонетична транскрипції	2
3.	Тема 3. Система фонем сучасної української літературної мови. Голосні та приголосні фонемі сучасної української літературної мови. Фонетичний і фонологічний аналіз голосних і приголосних. Історичний коментар.	4
4.	Тема 4. Чергування в системі голосних і приголосних фонем (історичні коментарі).	4
<i>Кредит 2. Орфоенія. Графіка. Орфографія</i>		

5.	Тема 5. Орфоепія. Орфоепічні норми української літературної мови.	2
7.	Тема 7. Предмет і завдання орфографії.	4
<i>Кредит 3. Лексикологія як розділ мовознавства. Генетична характеристика лексики української мови</i>		
8.	Тема 8. Лексикологія. Історичний коментар.	2
9.	Тема 9. Полісемія як лексико-семантичне явище. Омонімія. Синоніми, їх основні типи. Антонімія.	4
10.	Тема 10. Характеристика лексики української мови за походженням.	2
11.	Тема 11. Лексика сучасної української мови з погляду сфер вживання. Стилїстична диференціяція лексики сучасної української мови. Активна і пасивна лексика.	2
<i>Кредит 4. Фразеологія</i>		
12.	Тема 12. Фразеологія як тип мовної одиниці.	4
<i>Кредит 5. Лексикографія</i>		
13.	Тема 13. Українська лексикографія.	2
Усього :		3 6

6. Самостійна робота

№ п/п	Назва теми	К - ст ь го д.
<i>Кредит 1. Вступ. Фонетика та фонологія. Система фонем сучасної української літературної мови</i>		
1.	Тема 1. Підготовка рефератів та повідомлень. Добір прикладів норм із художніх текстів.	3
2.	Тема 2. Опис роботи мовного апарата в цілому і функцій окремих мовних органів. Фонологія: конспектування додаткової літератури, виконання вправ. Опрацювання теми «Фонетичне членування мовного потоку».	
3.	Тема 3. Фонетичний і фонологічний аналіз голосних і приголосних.	
4.	Тема 4. Чергування в системі голосних і приголосних фонем (історичні коментарі). Виконання практичних завдань.	3
<i>Кредит 2. Орфоенія. Графіка. Орфографія</i>		
5.	Тема 5. Аналіз сучасних орфоепічних норм української мови.	5

	конспектування додаткової літератури, виконання вправ. Опрацювання випадків порушення орфоепічних норм.	
6.	Тема 6. Опрацювання відомостей з історії української графіки та орфографії.	6
7.	Тема 7. Розробка тестових завдань, виконання вправ. Опрацювання основних понять орфографії: орфограма, типи орфограм за графічним вираженням і за правилом, орфографічне правил. Орфографічний аналіз слова.	5
<i>Кредит 3. Лексикологія як розділ мовознавства. Генетична характеристика лексики української мови</i>		
9.	Тема 9. Полісемія як лексико-семантичне явище. Омонімія. Синоніми, їх основні типи. Антонімія. Стилістичне використання їх (добір прикладів із художніх текстів).	4
10.	Тема 10. Виконання вправ, робота з етимологічним словником.	4
11.	Тема 11. Підібрати тексти різних стилів, охарактеризувати їх.	4
<i>Кредит 4. Фразеологія</i>		
12.	Тема 12. Добір фразеологічних зворотів (по 3) з опорними словами, напр.: голова, рука, сім.	2 4
<i>Кредит 5. Лексикографія</i>		
13.	Тема 13. Характеристика основних словників української мови. Підбір бібліографії з теми. Підготовка презентації до кредиту.	2 8
Усього :		8 6

Практична частина

Вправа №1

Визначіть стиль поданих текстів:

1) Катю, ти не уявляєш, яка в нас дивна сусідка. Вона живе сама, до того ж дещо недочуває. Вмикає зранку телевізор у вітальні, та ще й на весь куток. Адже вона має обов'язково його почути з кухні, коли сковородка шкварчить! Так він в неї цілий день бубонить: бу-бу-бу та бу-бу-бу.

Дивиться все підряд, а особливо, всілякі політичні виступи. Ми за стінкою чуємося, неначе в нас тут засідання Верховної Ради та Кабінету міністрів.

Інколи сусідка чує-таки по телевізору якусь важливу політичну інформацію. Наприклад, їй там скажуть, яка партія погана, а яка хороша. Тоді вона спішить надвір агітувати своїх подруг, за кого треба голосувати. Посиденьки ці розтягуються на кілька годин, адже інші сусідки можуть виявитися проти її улюбленого депутата. Отож їх дуже важливо переконати. А телевізор, Катю, телевізор, вона на цей час вимкнути забуває. Та що там, взагалі не вважає за потрібне його вимикати! Так він і горлає кілька годин, а ми у своїй квартирі його слухаємо. Я б деяким людям взагалі заборонив би користуватися технікою, поки не навчаться зважати на оточуючих.

2) – Привіт, Сашко! Радий тебе бачити!

– Привіт! Навзаєм! Як відпочив на канікулах?

– Дуже добре! Ми з батьками їздили на тиждень у Карпати. Там так чудово! Я навчився кататися на лижах!

– Молодець! Не страшно було?

– Спочатку страшнувало. Схил такий довгий, хоч і не дуже крутий – для новачків. Мені допомагав молодий інструктор, і дуже швидко стало виходити! Було дуже весело. Ми майже не заходили до готельного номеру. Це були найкращі канікули в моєму житті!

– Радий за тебе! Канікули взагалі не бувають поганими – можна відпочити від навчання, виспатися, зайнятися улюбленими справами. Я нарешті дочитав книгу, яку давно мріяв прочитати.

– Згоден, бо щоб вивчити уроки, треба й так багато читати, часу на читання «для себе» не вистачає. А ти провів канікули вдома?

– Так. На Різдво до нас приїздили дядько з тіткою та мій двоюрідний брат Іван, тож сумно не було. Але на наступних канікулах я б теж хотів кудись з'їздити.

– Правильно! Так цікаво бувати в нових місцях!

– Ще я помітив, що незважаючи на те, що на канікулах не треба вставати за будильником, я все одно прокидаюся рано, бо шкода часу на сон, коли можна робити те, що тобі подобається.

– Це правильний підхід! А то буває, звикнеш довго спати на канікулах, потім важко знову вставати рано кожного ранку.

– Ще мені подобається, коли на канікули не задають багато. Можна самому розпоряджатися вільним часом і підучити предмети, які знаєш не дуже добре.

– Точно! Канікули – це здорово! Тепер можна й повчитися!

3) Була тиха та спокійна ніч. Ясне місячне світло осяювало дорогу, створюючи магічну атмосферу.

У вікні розгортався неймовірний світ казок та фантазій. Малюнки й знаки, які приваблювали очі втягували у свій вир юного художника.

Коли раціональні думки долали межі його розуму, він утопав у своєму художньому світі, де кожен колір мав своє значення та силу. Кольорові плями на полотні створювали образи, що оживали.

А коли хлопчик закривав очі, його серце билосся у ритмі краси, прагнучи відкрити дорогу в мрію. Юнак знаходився між світом реальних образів та світом його уяви, де він був володарем свого власного творчого простору.

І так, крок за кроком, він продовжував свою художню подорож, збираючи краплі краси та нитки фантазії, аби злити їх в одне дивовижне полотно.

4) У міському парку магічний аромат кави збирається в повітрі, приманивши у кав'ярню всіх любителів цього напою. В теплому і затишному інтер'єрі, прикрашеному численними картинами та фотографіями, затишно сяють лампи. Клубок пари, що повільно підіймається з чашки, надихає на створення нових витворів мистецтва.

5) За результатами проведеного дослідження, було встановлено, що під впливом зовнішніх факторів, таких як висока температура та вологість ґрунту, змінюються фізико-хімічні властивості його складових елементів. Аналіз зразків ґрунту, взятих у різних місцях дослідної ділянки, показав, що у них спостерігається зміщення хімічного складу, зокрема збільшення вмісту макро- та мікроелементів, таких як азот, фосфор та калій.

Додаткові експерименти, проведені на мікрорівнях, виявили, що збільшення вмісту макроелементів у ґрунті призводить до прискорення формування гумусу. Це свідчить про зв'язок між вмістом поживних речовин у ґрунті та його фізичними властивостями.

Отримані результати підкреслюють необхідність забезпечення оптимального хімічного складу ґрунту для забезпечення його високої родючості та підтримки екосистемних функцій. Для цього рекомендується

використовувати гній та мінеральні добрива, які сприяють поповненню поживних речовин у ґрунті та підтримці його структури.

6) Конвалія – це невелика рослина роду багатолітніх трав родини лілейних. Конвалія виростає до 20–30 сантиметрів заввишки, має довге та широке листя, в період цвітіння на стеблині з'являються білі невеличкі квіти, що розташовуються одна за одною і мають сильний приємний аромат.

Росте конвалія в лісі, любить затишні тінисті місця, цвіте в нашій місцевості на початку травня.

Конвалію використовують у фармацевтичній промисловості для виготовлення ліків, а також як декоративну квітку.

7) Як передає наш спеціальний кореспондент Ілля Никоненко, сьогодні вранці на території міста Сімферополя Автономної Республіки Крим пройшли зливові дощі з градом. Шквальний вітер посилив і без того небезпечну ситуацію. Кілька мікрорайонів міста залишилися без електропостачання та телефонного зв'язку.

У південному мікрорайоні повалені два телеграфних стовпи, знесена автобусна зупинка. Є жертви, серед яких двоє неповнолітніх дітей. Сильний потік води ускладнює рух автомобільного транспорту.

Точний збиток уточнюється. Подробиці на нашому сайті та у випусках новин. Чекаємо повідомлень від очевидців подій.

8) В п'ятницю, третього жовтня, в селі Привільному Дубенського району Рівненської області пройшов кам'яний дощ, який завдав шкоди врожаю та трохи пошкодив будинки жителів цього села. На сьогодні роботи з відновлення цілісності будинків завершені. Місцеві мешканці повернулися до нормального життя.

9) Розписка

Я, Антон Петренко, учень 5 «Б» класу, отримав в шкільній бібліотеці 1 (один) екземпляр «Словника української мови» Б. Д. Грінченка для проведення уроку української мови. Книгу зобов'язуюсь повернути в цей же день.

23 листопада 2023 р. А. Петренко

10) Довідка

Пан Москаленко Андрій Володимирович мешкає в м. Києві з 5 липня 2023 року за адресою: вул. Дачна, 5, кв. 6. Займає загальну житлову площу 36 кв. метрів.

Довідка видана для подання у Старокиївський райвиконком.

Начальник житлово-експлуатаційної контори.

І. Л. Єрмоленко.

11) І піднявся Ісус на гору й покликав за Собою кого хотів. Вони піднялися до Нього. Він обрав дванадцятьох і назвав їх апостолами Своїми, щоб могли вони бути поруч із Ним і щоб міг Він послати їх проповідувати, наділив Він їх владою виганяти демонів. Отже, Він призначив дванадцятьох: Симона (якому Він дав ім'я Петро), Якова, сина Зеведеєвого, і брата Якова Іоанна (яким Він дав імена Воанер, що означає «сини грому»), Андрія, Пилипа, Варфоломія, Матвія, лому, Якова, сина Алфієвого, Тадея, Симона Зілоота та Юду Іскаріота, котрий Його і зрадив (Новий Завіт. Євангелія від Марка).

12) І побачивши натовп, Він вийшов на гору.

А як сів, підійшли Його учні до Нього.

І, відкривши уста Свої,

Він навчати їх став, промовляючи:

«Блаженні вбогі духом, бо їхнє Царство Небесне.

Блаженні засмучені, бо вони будуть утішені.

Блаженні лагідні, бо землю впадкують вони.

Блаженні голодні та спрагнені правди, бо вони нагодовані будуть.

Блаженні милостиві, бо помилувані вони будуть.

Блаженні чисті серцем, бо вони будуть бачити Бога.

Блаженні миротворці, бо вони синами Божими стануть.

Блаженні вигнані за правду, бо їхнє Царство Небесне.

Блаженні ви, як ганьбити та гнати вас будуть,

І будуть облудно на вас наговорювати всяке слово лихе ради Мене.

Радійте та веселіться, нагорода бо ваша велика на небесах!

Бо так гнали й пророків, що були перед вами...»

(Матв.: 5, 1-12)

Вправа № 2

Відредагуйте подані тексти:

1) Недалеко от богуслава, коло росі, в довгому покручиному яру роскинулось сило семигори. Яр вется гадюкою між крутими горами, між зиленими терасами; од яру на всі боки розбіглись, не наче гілки дерева, глибокі рукави й поховались десь далеко в густих лісах. На дні довгого яру блещать рядками ставочки в очеретах, в осоці, зеленіють ливади. Греблі обсажені сто-літніми вербами. В глибокому яру ніби вется оксамитовий зелений пояс, на котрому блищат ніби вправлені в зилену оправу прекраси з срібла. Два рядки білих хат по-під горами біліють, не наче два рядки перлів на зиленому поясі. Коло хат зелініють густі старі садки.

2) Галина перебувала на підприємстві на гарному рахунку. Вона домоглася успіху шляхом сумлінної праці. Хоч на початку з нею і не хотіли рахуватися. Це їй коштувало чимало зусиль. Трудова наполегливість викликається

заінтересованістю дівчини в збільшенні виходу продукції. І цього аж ніяк не можна скинути з рахівниці. Збоку вона виглядала цілком щасливою. Спочатку вона лише намацувала новий стиль в роботі, та згодом розгорнула свою діяльність. У кінцевому рахунку вона перемогла.

3) Я люблю подорожувати і пізнавати нові культури. Один з моїх улюблених місць Париж, Франція. Відвідуючи Єйфелеву вежу, Лувр та Монмартр, я спостерігав за величністью цього міста. Він має таку романтичну атмосферу, що зачаровує кожного, хто відвідує його. Я рекомендую всім поїхати у Париж і відчути його магію.

4) Добрий день! Я дуже заінтересований вашою кампанією і гатовий приєднатися к вашої команди. У мене багато досвіду в сфері маркетинга і я уверен у своїх навичках. Буду радий поспілкуватися з вами про можливість працювати разом.

5) Мій улюблений фільм це Тітанік. Це вражаюча історія про кохання, яка зворушує кожного глядача. Особенно міні подобаюця актори Леонардо ДіКапріо та Кейт Вінслет, які виконують головні ролі. Цей фільм залишить вам незабутнє враження і змусить задуматися про важливість кохання і дружбе.

6) Сама найболочіша проблема сьогодні проблема екології. Людство якнайближчіше підійшло до тієї межі коли результати недбалого господарювання можуть знищити життя на планеті! Усе більш частіше засоби масової інформації переповнююця новинами про техногенні катастрофи, природні катаклізми. Природа не прощає прорахунків помста їй якщонайнебезпечніша. Завжди пам'ятаймо про це і більш наполегливіше шукаймо вихід з глухого кута.

7) Зоопарк. Яке це диво! Я так давно мріяв про зустріч із різними звірятками. Нарешті моя мрія здійснилась. У неділю ми з татом поїхали до зоопарку. Спочатку автобус мчав нас шосем, а потім ми їхали метро. І ось довгождана зустріч. Перш за все ми побачили велике шимпандзе. Воно, здавалось, байдуже дивилось на нас, а коли я пригостив його смачним ескімом, то зразу зраділо і кумедно бігало по вольєру. Чубата какаду вражала своїми строкатими барвами. А якою чудовою була маленька колібра. Потім нашу увагу привернула незграбна кенгуру. Зачарований я був і рожевим фламінгом. Стомлені, але щасливі ми повернулись додому, розповідали мамі про цікавих звірів, а вона пригощала нас смачною какавою.

8) Хочю пригадати роман Панаса мирного Хіба режуть во ли, як ясла повні. Як ми виразно бачимо, автор яскраво демонструє випадок перемоги зла над добром у цьому славетному романі. Як легко нам помітити та прослідкувати у творі, головний герой виразно стає на стежину неправди злочинності кривди. Як пише сам письменник, Чіп- ка був гарним, але перетворився на

справжнього страшного покидька, бачимо його вже зовсім зміненим, деградованим, справжнім злочинцем. Як говорять його мама й дружина, це вже справжня пропаша сила, це вже справжній злочинець який став на стежину неправди. Отже цей приклад запевняє нас у тому, що зло часто може перемогти.

9) Максвелл не тільки розгорнув велику таємницю природи світла, але й пророчив, що коливання заряду в резонансному контурі будуть приводити до випущення електромагнітних хвиль, які можна виявити. Таким чином він пророчив можливість радіозв'язку задовго до того, як були відкриті радіо хвилі. Завдяки насільки чудовому синтезу різноманітних фізичних явищ ця робота Максвелла являється найбільшим досягненням класичної фізики. Безсумнівно Максвеллу вдалося досягти в електромагнетизмі того ж, що зробив Ньютон в теорії тяжіння. Однак значення роботи Максвелла ще вище, оскільки в більшості фізичних явищ преобладають електромагнітні, а не гравітаційні взаємодії. Максвелл розробив закінчену релятивістську теорію електро-магнітних взаємодій, не вітдаючи собі повного звіту в тім.

10) Вибачаюсь, що звертаюся до вас з приводу цього питання, але я маю невеликий пропозицію, яку б я хотів розглянути. Я впевнений, що вона може мати позитивне вплив на нашу команду.

Проходження моєї роботи тут вже більше року і я поняв, що багато процесів у нашому відділі потребують оптимізації. Зокрема проблема в перевірці інформації, яка надходить до нас від наших клієнтів. Зараз це займає багато часу і зусиль, але я уперений, що існує спосіб полегшити цей процес.

11) Наша компанія – виробник високо якісного косметичного товару, який завжди стараєця задовольнити потреби своїх клієнтів. Ми пропонуємо широкий асортимент продукції, включаючи крема, лосьйони, шампуні та багато іншого. Відвідайте нашу вебсторінку, щоб дізнатися більше про наші товари і зробити замовленья.

12) Я обожаю готувать їду. Особенно, міні подобаєця експериментіровать з рецептами та створювати нові страви. Одна з моїх улюблених страв – паста з грибами та шпинатом. Її смак неповторний і вона лехко готуєця. Я рекомендую спробувать цю їду всім любителям грибів та паст.

Вправа №3

Складіть складнопідрядні речення із поданими висловами (форми слів можна змінювати).

Закінчити працювати, вивчити правила, повернутися з роботи, проїхатися на велосипедах, випускник престижного університету, проводити час весело, відпочити на морі, читати книжку, приготувать обід, піти на прогулянку.

Вправа №4

Визначте стильове забарвлення поданих слів і висловів. Уведіть їх у речення.

Майбутній і прийдешній, розуміти і метикувати, байдужість й індиферентність, зустріч і рандеву, гарний і файний, владар і господар, учити і зубрячити, привітний і люб'язний.

Вправа №5

Користуючись «Словником іншомовних слів», поясніть значення слів. Доберіть до них українські відповідники. Встановіть основну сферу їх функціонування.

Уведіть слова іншомовного походження в речення.

Критерій, фіаско, асистент, адвокат, лозунг, модерний, диференціація, горизонтальний, епоха, прогрес, раннг, фонтан, стенографія, раціонально, екватор, лейтмотив, локаут, вакантний, одіозний, тривіальний, еквівалентний, філігранний.

Вправа №6

Визначте доречність використання іншомовної лексики в наведених реченнях; зробіть, де потрібно, синонімічні заміни (скористайтесь «Словником іншомовних слів»).

1. Багато дореволюційні інтелігенти, які вважали себе лібералами, ставилися індиферентно до питань релігії. 2. Рівний ряд матових плафонів тьмяно освітлював коридор госпіталю. 3. Серед присутніх превалювали представники молоді. 4. Ефективність режиму економії багато в чому залежить від того, наскільки лімітуються фінансові витрати. 5. Кардинальний пункт розбіжностей між учасниками дискусії шляхом компромісу був зведений нанівець. 6. Справжнім стимулом діяльності кожної людини має бути свідомість боргу і відповідальності перед колективом. 7. Новий сезон відкриває хороші перспективи подальшої еволюції в області спортивної роботи. 8. Характеризуючи роль окремих видів мистецтва в житті суспільства, не можна ігнорувати специфічні їх особливості. 9. Ідентичне рішення було прийнято студентами другого курсу. 10. У якості свідків на суді фігурували найрізноманітніші люди. 11. Ніякі резони не діяли на впертого сперечальника, і ніякі аргументи не могли його переконати.

Вправа №7

Виберіть із поданих у дужках варіантів правильне тлумачення слова. Перевірте свої відповіді за «Словником іншомовних слів».

1) Брифінг (захід, в ході якого присутнім доводиться певна інформація його організатором *або* коротка перерва під час офіційних заходів для легкого відпочинку); 2) емпауермент (це методологія навчання, за якої учням

надаються повноваження і відповідальність за рішення та дії, які вони приймають і виконують **або** це термін, яким позначається процесуальний компонент освіти у його триєдності – навчання, розвитку і виховання); 3) Кеш (особлива швидкісна пам'ять або частина оперативної пам'яті, де зберігаються копії часто використовуваних даних, що забезпечує швидкий доступ до них **або** аматорське спортивно-інтелектуальне змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь підготовлених завдань командами або окремими гравцями); 4) Кібербулінг (переслідування, залякування і знущання над дитиною з використання ІКТ **або** будь-яка інформація, розміщена на певному ресурсі); 5) Ментор (наставник, який має особистий досвід успіху й готовий поділитися ним зі своїм підопічним **або** керівник, керуючий, начальник); 6) Сиквел (мистецький твір, який є продовженням іншого твору, побудований на використанні його сюжетної лінії, персонажів тощо **або** це метод розповіді чи пояснення, який супроводжується графічною ілюстрацією головного змісту сказаного) 7) Тулбокс (набір інструментів для будь-якої професійної діяльності **або** рекламне повідомлення в інтернеті, зроблене як загадка, що містить частину інформації про продукт, але ніяк не називає рекламований товар); 8) Хедлайнер (назва особи, висловлювання якої в мережі сповнені негативу стосовно інших користувачів **або** найбільш відомий і бажаний учасник певного заходу); 9) Хеніслепінг (розміщений в інтернеті відеоролик з записами реальних сцен насильства **або** означає настрій затишку та комфортного спілкування з почуттям добробуту і задоволення); 10) Челендж (матричний код **або** жанр інтернет-роликів, у яких блогер виконує завдання на відеокамеру і розміщує його в мережі, а потім пропонує повторити завдання своєму знайомому або необмеженому колу користувачів).

Вправа №8

Перепишіть речення. Визначте стиль кожного. Підкресліть терміни і номенклатурні назви. Охарактеризуйте прийоми використання цих мовних засобів у поданих реченнях. Проаналізуйте їх стилістичні функції.

1) Згідно з фундаментальними законами природи, перехід від рідини до твердого стану матеріалу відбувається шляхом кристалізації його молекул. 2) Плавним рухом зірвалися перші краплі дощу на її обличчя, мов кристалізовані сльози, що заморожувались на теплому сонці. 3) Я завжди прагну чітко формулювати свої цілі та дотримуватися стратегії, щоб досягти успіху у справах, які для мене є важливими. 4) Легкий вітерець повіє надією на майбутнє, коли люди зрозуміють красу та вагомість природи, розкриваючи дива світу та природи. 5) Чергова пожежа виникла у великому

складі харчових продуктів і спричинила великі матеріальні збитки, та призвела до інтенсивної роботи пожежних служб на місці події.

Вправа №9

Прочитайте текст офіційно ділового стилю. Зробіть семантико-стилістичний аналіз лексичних засобів. З'ясуйте, чи є серед них терміни.

Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Стаття 4. В Україні існує єдине громадянство. Підстави набуття і припинення громадянства України визначаються законом.

Вправа №10

Визначте стилі наведених текстів. З'ясуйте, до якої групи лексики належать виділені слова в обох текстах.

1) У селі сталася новина, що Гриць Летючий утопив у ріці свою дівчинку. Він хотів утопити і старшу, але випросилася. Відколи Грициха вмерла, то він бідував. Не міг собі дати ради з дітьми без жінки. Ніхто за нього не хотів піти заміж, бо коби-то лишень діти, але то ще й біда і нестатки. Мучився Гриць цілі два роки сам із дрібними дітьми. Ніхто за нього не знав, як він жиє, що діє, хіба найближчі сусіди. Оповідали вони, що Гриць цілу зиму майже не палив у хаті, а зимував разом із дівчатами на печі.

А тепер усе село про нього заговорило.

То прийшов він вечором додому та й застав дівчата на печі.

– **Дєдю**, ми хочемо їсти, – сказала старша, Гандзуня.

– То їжте мене, а що ж я дам вам їсти? **Аді**, є хліб, та й **начинейтеси!**

'Та й дав їм кусень хліба, а вони, як щенята коло голої кістки, коло того хліба заходилися.

– **Начинила** вас та й лишила на мою голову, бодай ї земля **вікінула!** А чума десь ходить, бодай голову зломила, а до вас не поверне. Цеї хати і чума збояла би си!

2) В ієрархічній системі мовних одиниць слово належить до вищого після **морфеми** ряду й займає місце безпосередньо після неї. Зрідка воно складається з однієї **фонем** й значно частіше з комплексу фонем, які реалізуються в різноманітному, специфічному для кожної мови звуковому вияві, що й становить його матеріальну основу.

Вправа №11

Користуючись «Фразеологічним словником української мови», поясніть значення та визначте стилістичне забарвлення поданих виразів.

Пустити півня, кіт наплакав, хоч греблю гати, роззявити рота, пекти раки, Ахіллесова п'ята, собака на сні, море по коліна, дивиться, як кіт на сало.

Вправа №12

Виберіть із довідки фразеологізми, які відповідають наведеним тлумаченням. З'ясуйте, в яких стилях вони функціонують.

Довго, погано, далеко, пізно, давно, голосно, багато, марно, близько, незручно.

Довідка: Не в своїй тарілці, коло носа, мов об стіну горохом, кури не клюють, за царя Хмеля, за тридев'ять земель, на все горло, на вічні часи, кепська справа.

Вправа №13

Поставте подані іменники в родовому, давальному і орудному відмінках однини.

Домовленість, цінність, рентабельність, велич, галузь, промисловість, заборгованість, потужність, якість, мораль, діяльність, доповідь, піч, верф, розкіш, відповідальність.

Вправа №14

Поставте подані слова у формі кличного відмінка.

Теща, душа, площа, кравець, швець, знавець, боєць, доброволець, Надія, Василь, слухач, сторож, читач, прокурор, нотаріус, Марко, Людмила, Мирослав, Юрій, Світлана, студент, сержант, упорядник, менеджер, Мирослава.

Вправа №15

Знайдіть у тексті прикметники. Поясніть правопис.

Цінність українського бурштину – в його самотності, яка, насамперед, виявляється у різноманітності й унікальності забарвлення. Поліський бурштин містить багато цікавих включень: бульбашки, «хмарність», комахи і рослини.

До 80-х ХХ ст. місцеве населення використовувало його для опалення (бурштин добре горить, виділяючи приємний запах, подібний до ладану).

На берегах річок Горині та Случі виявлені поклади бурштину з високими художньо-декоративними якостями, унікальними ювелірними та шліфувальними властивостями, що використовуються для виготовлення дорогоцінних прикрас, високоякісних лаків і фарб, теплоізоляційного матеріалу.

За результатами геологічно-пошукових робіт в області розвідано три родовища: Пугач, Вільне, Клесів. Концентрується у піщано-глинистих ґрунтах.

Вправа №16

Провідмінійте подані числівники, подаючи, де можливо, їх паралельні форми.

Вісім, сорок чотири, тридцять два, дев'яносто, п'ятсот, дев'ятсот, триста, одинадцять, шістнадцять, сто вісім.

Вправа №17

Запишіть словами числа й провідмінійте.

247, 458, 679, 1796, 730.

Вправа №18

Провідмінійте порядкові числівники.

Шістдесятий, перший, сорок п'ятий, тисяча шістсот п'ятдесят шостий, восьмимільйонний, сімнадцятий, двадцятий.

Вправа №19

Перепишіть, розкриваючи дужки; числа запишіть словами.

Зустрілися 3 (друг); навчаємось 6,5 (година); прочитали 2 (книга); вирощуємо 4 (теля) і 2 (лоша); купили 30 (курча); проїхали 0,5 (шлях).

Вправа №20

Відредагуйте речення.

- 1) На педраді мова йшла про підготовку до ЗНО на протязі року.
- 2) Вона закрила очі й уявила, як тепле сонце ласкаво торкається її волосся.
- 3) Ми не обговорюватимемо це спірне питання.
- 4) Любий з учнів може впоратися з даним завданням.
- 5) На останній сторінці знаходиться термінологічний показник.
- 6) Михайло отримав вчора багато листів від друзів.
- 7) Засідання відмінили через хворобу секретаря.
- 8) У цьому творі я співставив дві поезії одного автора.
- 9) На мою особисту думку, ці герої допустили серйозні помилки.
- 10) Наша команда зайняла перше місце під час змагань.

Вправа №21

Знайдіть серед поданих прикладів помилки слововживання.

Система податків – система оподаткування; нужди українців – запити українців; значні перебільшення – значне перебільшення; підбір кадрів – добір кадрів; за підозрінням у скоєному – за підозрою у скоєному; тілесні побої – тілесні ушкодження; показчик рівня розвитку – показник рівня розвитку; приємна посмішка – приємна усмішка; цікавим з цього приводу був виступ – цікавим щодо цього був виступ; приказ про звільнення – наказ про звільнення.

Вправа №22

Перепишіть, добираючи з дужок потрібний прийменник. Перевірте себе за словником.

Працювати (по, з, за) спеціальність, (по, у, за) фах, складати іспит (по, із, зі) спеціальність, (по, за, з) фах, (по, на, за) професійні якості, (щодо, відносно, стосовно, стосовно до) обраного фаху, називати (по, за, на) прізвище, (по, на, за, у) неділя.

Вправа №23

Проаналізуйте подані варіанти літературного слововживання. Визначте, чи мають вони семантичні та стилістичні відтінки.

Бажати – зичити; відбуватися – проходити; висловити – виразити; зал- зала; недавно – нещодавно; необхідно – треба – потрібно; особистий – власний; проникливий – пронизливий; процент – відсоток.

Вправа №24

Доберіть до поданих висловів літературні відповідники і запишіть їх.

Призупинити дію закону, здати іспит, у різних областях науки, на слідуючий день, слідуючий розпорядок, вважати необхідним, дати взятку, ядовита речовина, затримання по підозрі, представив план дій, ходатайство про відпустку, зробити вскритіє, давати указання, скінчивши академію, прийняти участь, у якості свідка, виникло протиріччя, не мав до цього відношення, визиває заперечення, діюче законодавство, довгий час, працюючі в колективі.

Вправа №25

Утворіть словосполучення за поданими схемами.

- 1) Дієслово + до + іменник у родовому відмінку;
- 2) Дієслово + прислівник;
- 3) Прикметник + до + іменник у родовому відмінку;
- 4) Дієслово + іменник у місцевому відмінку;
- 5) Дієслово + із/з + іменник в орудному відмінку.

Вправа №26

Прочитайте текст. З'ясуйте, за допомогою яких засобів досягаються правильність, логічність, точність, доступність, змістовність, виразність мовлення. Підготуйте і проведіть дискусію на тему: «Сучасний керівник – яким він має бути?»

Мистецтво керівництва дається не кожному, але навіть коли такий талант у людини є, цього ще не досить. Мистецтво керівництва має бути підтримане такими рисами, як ввічливість, коректність в спілкуванні, пунктуальність, дотримання даного слова чи обіцянки. Загальновідомо, що працювати під керівництвом людини доброзичливої, людини, яка поважає своїх підлеглих,

проявляє високу культуру й тактовність у спілкуванні з ними, буває й цікаво, і плідно, й результативно.

Яким в очах підлеглих має бути їхній керівник? А ось яким:

- Він знає, як звуть його працівників на ім'я та по батькові;
- Він завжди вітається з усіма;
- Він не зганяє злість на інших, коли винен сам;
- Він не підвищує голосу при розмові;
- Він не нагадує підлеглому безліч разів про зроблену ним помилку, а свої помилки визнає;
- Він уміє оцінити добрий жарт і усміхається разом з усіма (якщо це не висміювання когось із колективу);
- Він довіряє своїм працівникам;
- Він цінує їхній час і не відволікає їх від занять якимись дрібницями;
- Він по можливості відгукується на прохання особистого характеру, не пишаючись і не величаючись цим;
- Він дає завдання підлеглим у ввічливій формі;
- Він знає всі дрібні вади своїх підлеглих (і свої власні) і враховує їх у повсякденній роботі.

Багато це чи мало? Важко стати саме таким керівником? Це залежить від, так би мовити, вихідних даних, закладених у характері людини.

Вправа №27

Прочитайте текст. Проведіть бесіду на тему «Доля української мови в майбутньому»

Нині українській мові надано статус державної в незалежній Україні. Але глибока тривога за її буття і майбуття не зникла й сьогодні, – навпаки, хоч як це не парадоксально, набрала нової гостроти і гіркоти.

У чому ж тут річ? Коли говоримо про минуле, все більш-менш зрозуміле. Україна втратила була свою державність, її жорстоко й послідовно перетворювали на «окраїну» Росії, маса українців утрачала свою національну, а отже, й мовну ідентичність, переставала бути носієм української мови, а в радянський час таких носіїв, принаймні найактивніших з них, ще й по можливості фізично знищували.

Але сьогодні? Чи виправдана ця тривога за долю української мови, тобто, чи є реальні підстави для неї, і, якщо є, чим пояснити наявність таких підстав у незалежній Українській державі?

Безумовно, деякі зміни на краще відбулися. Українська мова трохи потіснила російську в офіційній сфері, сфері державного життя. Вона вживається в державній і адміністративній документації, почасти у службовому листуванні тощо. Трохи помітнішою стала в міському побуті (бодай на мікроскопічні

дози). Збільшилася кількість українських дитячих садків, шкіл з українською мовою викладання (хоч у багатьох регіонах зрушень так і не відбулося); українська мова почала зміцнювати свої позиції в ряді вищих навчальних закладів. Звичайно ж, це мінімальні успіхи, неадекватні державному статусові української мови і неспівмірні з тими надіями, з якими ми входили в 90-ті роки. Напрошується думка, що ці надії були перебільшеними й нереальними, не враховували глибини зрусифікованості суспільства, консервативності мовного життя, непіддатливості мовної практики як регулятивним заходам, так і моральним орієнтаціям, зрештою, не враховували фактору часу: деформаційну роботу століть не можна скоригувати за кілька років; треба запастися терпінням і проектувати довготривалий процес мовного одужання суспільства як складової частини загального національно-культурного поступу.

Все це так, і можна було б на цьому й стати. Якби ж цим проблема вичерпувалася. На жаль, це лише її частина, і навіть не вирішальна. Набагато важливіше для долі мови те, що діється в інших сферах суспільного життя. Насамперед у сфері культури (як «високої», так і «масової»), книгодрукування, засобів масової інформації. Ми бачимо, що тут українська мова нерідко втрачає навіть ті позиції, які вона мала за радянських часів. На сумні роздуми наводить і мовне самоусвідомлення – часто нульове або мінусове – значної частини громадян України, яке робить можливими моторошні інсинуації в мовному питанні з боку політичних демагогів певного спрямування.

Все це не є якоюсь автономною частиною нашого життя, це формує якість суспільства, це визначатиме долю держави – і водночас залежить від неї: тут маємо взаємопов'язані сторони цілості.

Вправа 28

Визначіть стиль поданих текстів

1) Мої дні течуть тепер серед степу, серед долини, наливої зеленим хлібом. Безконечні стежки, скриті, інтимні, наче для самих близьких, водять мене по нивах, а ниви котять та й котять зелені хвилі і хлюпають ними аж в краї неба. Я тепер маю окремий світ, він наче перлова скойка: стулились краями дві половини – одна зелена, друга блакитна – й замкнули у собі сонце, немов перлину. А я там ходжу і шукаю спокою. Йду. Невідступно за мною летить хмарка дрібненьких мушок. Можу подумати, що я планета, яка посувається разом із сателітами. Бачу, як синє небо надвоє розтягли чорні дихаючі крила ворони. І від того – синіше небо; чорніші крила.

На небі сонце – серед нив я. Більше нікого. Йду. Гладжу рукою соболину шерсть ячменів, шовк колосистої хвилі. Вітер набива мені вуха шматками згуків, покошланим шумом. Такий він гарячий, такий нетерплячий, що аж киплять від нього срібноволоті вівса (уривок із твору М. Коцюбинського)

2) Українська мова – мова корінного населення України, а також українців, що проживають за її межами: у Росії, Білорусі, Казахстані, Польщі, Словаччині, Румунії, Канаді, США, Австралії та інших країнах. Серед майже 5 тис. мов і такої ж кількості діалектів, які налічуються в світі сьогодні, більшість не мають писемності й державного статусу, ними послуговується незначна кількість мовців. Українська мова належить до давньописемних мов, її писемність налічує понад 1000 років. Витоки ж її сягають праслов'янської (або спільнослов'янської) мови. На сьогодні відомо декілька підходів щодо періодизації історії української мови (мовознавцями В. В. Німчуком, Ю. В. Шевельовим /Шерехом/, В. М. Русанівським). Досліджуючи проблеми періодизації мови, М. С. Грушевський довів, що етнічні українські землі ще за часів Київської Русі заселяли українці. Учений заперечив шовіністичні версії про початок української історії (а відтак і мови) лише з XIV–XV ст. Українську мову він виводив безпосередньо з праслов'янської та виділив такі періоди в її генезі:

- 1) спільноіндоевропейської мови (до II тис. до н.е.),
- 2) слов'яно-литовської мовної групи (до V ст до н.е.),
- 3) розпаду слов'яно-литовської мовної групи (з V ст до н.е. до I ст. н.е.),
- 4) українська мова.

За даними перепису населення країни 2001 р., 85,2% українців назвали рідною українську мову (майже 32 млн). Рідна мова – 1) мова, з якою людина входить у світ, прилучається до загальнолюдських цінностей у їх національній своєрідності; 2) перша мова, якою почала розмовляти дитина (мова батьків), або мова, з якою індивід увійшов у культуру в період свого свідомого життя. В англійській, німецькій мовах є розмежування: мова – language; рідна мова – mother tongue. У часи національного відродження, активізації національного самопізнання питання мови та її зв'язку з долею етносу набувають великої ваги. Національна мова – засіб спілкування нації та засіб її самоідентифікації серед інших націй; важливий чинник консолідації конкретно-історичного соціуму. Статус національної мови залежить від її суспільної ролі в національній державі. Отже, за мовою стоїть доля національної культури, історії народу. Поряд із територіальною, культурно-історичними ознаками українська мова постає найважливішою ознакою

визначення народу, його самобутності, є засобом єднання поколінь і формування національної свідомості (посібник за ред. Шарманової Н. М.)

- 2) Так було, доки він виріс і став до роботи. Потому від економії залишилось непривітне згарище, а хутко й воно заросло лободою та густими калачиками. Їсти лишилися самі лопуцьки та гіркий какиш у глибоких ровах колишньої економії. В тій дичині й пропадав Альоша. «При сем прилагаємо як неможливо його нам більше содержувать бездомного хлопця з якономії потому що він голодує, а пам'ять підходяща і рука добра, також уміє малювать всяку всячину і виліплювать штучки, котрі виходять з глини інтересні на взгляд то може приют його приютить і дасть напрасно образование потому що мальчик пам'ятливий аж дивно що вдостоверяється охвіціально (уривок із твору І. Микитенка).
- 3) Як передає наш спеціальний кореспондент Ілля Никоненко, сьогодні вранці на території міста Сімферополя Автономної Республіки Крим пройшли зливові дощі з градом. Шквальний вітер посилив і без того небезпечну ситуацію. Кілька мікрорайонів міста залишилися без електропостачання та телефонного зв'язку. У південному мікрорайоні повалені два телеграфних стовпи, знесена автобусна зупинка. Є жертви, серед яких двоє неповнолітніх дітей. Сильний потік води ускладнює рух автомобільного транспорту. Точний збиток уточнюється. Подробиці на нашому сайті та у випусках новин. Чекаємо повідомлень від очевидців подій (сайт «Вікіпедія»).
- 4) Пані Матвієнко І. І. працює на посаді старшого викладача кафедри українознавства з 1993 року. У 1983 році закінчила Київський державний університет імені Тараса Шевченка за спеціальністю «Філолог. Викладач української мови та літератури» з відзнакою. Семінарські та практичні заняття з української мови проводить на високому науково-методичному рівні. Підвищує свою кваліфікацію. Розпочала роботу над кандидатською дисертацією на тему: «Семантико-синтаксична структура дієслів соціальних відносин в сучасній українській мові». Користується повагою й авторитетом у колективі (документ із інтернетних ресурсів).

Вправа №29

Запишіть фонетичною транскрипцією подані тексти

- 1) Українська мова дуже багата на синоніми, тобто на слова, близькі або тотожні значенням. Прикладів можна наводити чимало, але обмежуся одним. Для називання поняття «лінія зіткнення неба з землею» маємо такі слова: обрій, горизонт, небозвід, небосхил, крайнебо, круговид, кругозір, кругогляд,

виднокруг, видноколо, виднокрай, небокрай, овид тощо. Синонімічне багатство нашої мови є одним із невичерпних джерел урізноманітнення вислову. Проте не всі мовці як належить використовують цю лексичну особливість української мови. Досить часто перевагу віддають якомусь одному слову з синонімічного ряду, причому не найкращому. Причини тут різні: недостатній рівень володіння рідною мовою, вплив інших мов, невибагливість у доборі засобів мовного спілкування.

Становище погіршується тоді, коли людина активно користується двома близькоспорідненими мовами, які не цілком засвоїла. Відомо, що багато українців та білорусів упродовж кількох десятиліть користувалися в побутовій сфері рідною мовою, а в офіційному спілкуванні «добровільно» переходили на російську, не знаючи жодної з мов у повному обсязі. Це спричинило перехід до пасивного запасу слів, віддалених щодо звучання від російських, і активізувало використання спільних із російською мовою компонентів синонімічного ряду. Та ще й невпинна боротьба зі «шкідництвом на мовному фронті!» Обстоювання оригінальних українських чи білоруських слів розцінювалося як один із найтиповіших проявів націоналізму. За таких умов з білоруської мови усунули слово міста (місто), послідовно замінивши його на горад; з української вилучили зовсім або залишили в словниках з ярликами «застаріле» чи «діалектне» слова реченець (строк), робітня (майстерня), приросток (префікс), наросток (суфікс) та багато інших.

Мова збагачує свій лексичний склад не лише з власних ресурсів, а й шляхом запозичання з інших мов. Буває, що іншомовне слово є єдиною назвою певного поняття. Скажімо, лірика «один з основних різновидів красного письменства (поряд з епосом та драмою)». Нерідко запозичення з якоїсь мови стає синонімом до власне українського слова: бібліотека – книгозбірня, фон – тло, масштаб – вимір і под. Інколи синонімами стають запозичення з різних мов: галстук (нім.) – краватка (фр), кофе (через рос. з гол.) – кава (через тур. з араб.).

Синоніми, як відомо, вирізняються відтінками значення, стилістичним забарвленням, закріпленістю за певним стилем мови, частотою вживання. Приміром, латинське за походженням фон використовується здебільшого в науковій літературі, тло переважає в художніх та публіцистичних текстах; запозичене з грецької мови бібліотека нейтральне, а власне український відповідник книгозбірня має відтінок урочистості, тому вживається частіше в поезії й публіцистиці. Напр.: «Другий будинок за рогом – була Громадська бібліотека» (А. Головка); «Якщо він надумає саме в ці дні переїздити на новосілля, то ви з великою охотою пособите йому скласти книгозбірню»

(Л. Яновська). Це не означає, що такі стосунки між словами є незмінними. З огляду на різні чинники лексеми можуть помінятися місцями, але неодмінною умовою існування синонімів як таких у мові є їхня значеннева чи стилістична відмінність. Коли такої відмінності немає, тобто коли слова (особливо запозичені) нічим не відрізняються одне від одного і, отже, є не синонімами, а дублетами, котресь із них відтісняється на другий план і згодом виходить з ужитку.

Критерії відбору можуть бути як внутрішньомовні, так і позамовні. Наприклад, із морфологічних дублетів емоційний – емоціональний, офіційний – офіціальний зрештою перемогли перші під впливом досить поширеної в нашій мові словотвірної парадигми на -ійн-(еволюційний, конституційний, порційний, потенційний тощо).

Тривалий час позамовною причиною існування того чи того слова в українській мові була наявність його в мові російській. Із двох слів для називання того самого поняття галстук – краватка, фарфор – порцеляна, кофе – кава, карта – мапа вибирали те, яке було в російській мові – галстук, фарфор, кофе, карта, і відсували на другий план (краватка, порцеляна, кава) або викидали зовсім (мапа) те, якого в російській мові не було. Хоч традиція вживання в українській мові вимагала іншого, часом протилежного підходу (О. Пономарів (посібник))

2) Котивсь зеленими царинками, маленький і білий, наче банька кульбаби, безстрашно забирався у темний ліс, де гаджуги кивали над ним галузками, як ведмідь лабами. Звідси дивився на гори, близькі й далекі верхи, що голубіли на небі, на смерекові чорні ліси з їх синім диханням, на ясну зелень царинок, що, мов дзеркала, блищали в рамах дерев. Під ним, в долині, кипів холодний Черемош. По далеких горбах дримали на сонці самотні оселі. Було так тихо і сумно, чорні смереки безперестанку спускали сум свій в Черемош, а він ніс його долом й оповідав...Коли Іванові минуло сім літ, він вже дивився на світ інакше. Він знав вже багато. Умів знаходити помічне зілля – одален, матриган і підойму, розумів, про що канькає каня, з чого повстала зозуля, і коли оповідав про все те вдома, мати непевно позирала на нього: може, воно до нього говорить? Знав, що на світі панує нечиста сила, що арідник (злий дух) править усім; що в лісах повно лісовиків, які пасуть там свою маржинку: оленів, зайців і серн; що там блукає веселий чугайстир, який зараз просить стрічного в танець та роздирає нявки; що живе в лісі голос сокири. Вище, по безводних далеких недеях нявки розводять свої безконечні танки, а по скелях ховається щезник.

Міг би розказати і про русалок, що гарної днини виходять з води на берег, щоб співати пісень, вигадують байки і молитви, про потопельників, які

по заході сонця сушать біде тіло своє на каменях в річці. Всякі злі духи заповнюють скелі, ліси, провалля, хати й загороди та чигають на християнина або на маржину, щоб зробити їм шкоду. Не раз, прокинувшись уночі, серед ворожої тиші, він тремтів, сповнений жахом (уривок із твору М. Коцюбинського)

4) Шановні студенти! У суботу, 27 вересня відбудеться благодійний ярмарок. Нашому університету, зокрема, студентській молоді потрібно підготувати різні вироби для продажу. Це можуть бути браслети, брошки, сережки, різні підвіски. Бажано, щоб вони були на патріотичну тематику.

Запрошуємо всіх охочих взяти участь в благодійному ярмарку.

Якщо Ви маєте ідеї та хочете допомогти звертайтеся до студентського президента Баришник Лілії Сергіївни або до студентського декану факультету агротехнологій Бубнова Ігора.

Нагадаємо, що сьогодні, 25 вересня в аудиторії 214 о 16.30 будемо виготовляти різноманітні вироби для участі в благодійному ярмарку.

Чекаємо на Вас! Давайте разом творити добро! (Із сайту «Вікіпедія»)

4) Надпотужний політичний землетрус, яким для Європи та Азії виявилася Перша світова війна, тоді розвалив кілька імперій. Ще на початку ХХ ст. вони видавалися непорушними основами континентального порядку, та за якихось двадцять років ті колоси на глиняних ногах впали, а на руїнах постала низка нових незалежних держав (Слово Просвіти, 23–29.03.2017);

Всередині країни всі політичні сили, – незалежно від того, при владі вони чи в опозиції, – повинні бути партнерами в розбудові незалежної, європейської, демократичної держави (Слово Просвіти, 23–29.03.2017). Незбагнений, небачений патріотизм проходить крізь наші серця і душі – нація стала свідомішою, сильнішою, згуртованішою, а держава сильною і незалежною (Україна молода, 22.05.2014).

Неймовірна подія! У глухому селі Костилівка Рахівського району Закарпатської області жителі виявили послання від позаземної цивілізації! Вчені багатьох країн світу намагаються вийти на зв'язок з інопланетними істотами. Нарешті буде зроблений перший крок до зближення міжгалактичних планет! Ми пишаємося, що ця подія відбулася саме в нашій країні. Саме завдяки нашим вченим вперше вдасться налагодити позаземне спілкування. Нові відкриття стабілізують економіку нашої країни та зміцнять її позиції на світовому ринку (Із сайту «Вікіпедія»).

5) Альоша поклав на зуби два пальці: дружньо свиснув. Собака підійшов, стомлено підвів на нього мокрі меланхолійні очі.

– Ковтни! – сказав Альоша. Він кинув йому шматочок чорної шкуринки. – Ти здорово їх налякав. – Потім він узяв його вухо, подране в щоденній гризні, і стиснув його між пальцями. Пес доброзичливо скривився і пішов за Альошею.

– Я не знаю, як на тебе казали до цього часу, – говорив Альоша, – а я на тебе казатиму Чорний. Але я не можу тебе взяти в будинок – там немає місця. Я сам ще недавно тут і нікого не знаю. Якщо траплятиметься, я даватиму тобі шкуринки, іноді в мене бувають. Тепер я шукаю рудої глини. Тут нелегко її дістанеш. Хлопці казали піти на скелі, до моря, там десь є. Так, мабуть, я й зроблю.

Чорний ішов поруч, звисивши голову, й іноді тикався мордою до Альошиної кишені.

– Що ти нюхаєш? А, знаю... Там, мабуть, залишилися крихти! Але їх зовсім небагато.

Він вивернув кишеню, і кілька крихот упало на каміння. Чорний одним рухом язика підхопив їх. Та що ж, тільки роздратував себе.

Вони підійшли до будинку. На розхряпаних вікнах сиділи хлопці й співали. Їхні голоси, високі, неоднотайні, різали вухо дзвінким і гострим склом (уривок із твору І. Микитенка)

б) Народження ж Ісуса Христа сталося так. Коли Його матір Марію заручено з Йосипом, то перш, ніж зійшлися вони, виявилось, що вона має в утробі від Духа Святого. А Йосип, муж її, бувши праведний, і не бажавши ославити її, хотів тайкомá відпустити її. Коли ж він те подумав, ось з'явивсь йому ангел Господній у сні, промовляючи: «Йосипе, сину Давидів, не бійся прийняти Марію, дружину свою, бо зачатє в ній — то від Духа Святого. І вона вродить Сина, ти ж даси Йому ймєння Ісус, бо спасє Він людей Своїх від їхніх гріхів. А все оце сталося, щоб збулось сказанє пророком від Господа, який провіщає: «Ось дїва в утробі зачнє, і Сина породить, і назвуть Йому Ймєння Еммануїл», що в перекладі є: З нами Бог». Як прокинувся ж Йосип зо сну, то зробив, як звелїв йому ангел Господній, – і прийняв він дружину свою. І не знав він її, аж Сина свого первородженого вона породила, а він дав Йому ймєння Ісус. Коли ж народився Ісус у Вифлеємі Юдейськїм, за днів царя Їрода, то ось мудреці прибулі до Єрусалиму зо сходу, і питали: «Дє народжений Цар Юдейський? Бо на сході ми бачили зорю Його, і прибулі поклонитись Йому».(уривок із Біблії, Новий Заповіт).

7) Довгі плакучі трави крили тепер боки гори, дзвінки корів обзивались, як далеке зітхання, все частіше попадалось велике каміння, що далі, на самім вершку, творило хаос поламаних скель, списаних лишаями, здушених у гадючих обіймах корінням смerek. Під ногами в Івана кождий камінь

вкривали руда́ві мхи, гру́бі, м'які, шовкові. Теплі і ніжні, вони ховали у собі позолочену сонцем воду літніх дощів, м'яко вгинались і обіймали ногу, як пухова подушка. Кучерява зелень гогозів і афин запустила своє коріння у глибінь моху, а зверху сипнула росою червоних та синіх ягід.

Тут Іван сів одпочити.

Ніжно дзвеніла над ним хвоя смерек, змішавшись з шумом ріки, сонце наляло злотом глибоку долину, зазеленило трави, десь курився синій димок од ватри, з-за Ігриця оксамитовим гулом котився грім.

Іван сидів і слухав, забувши зовсім, що має доглядати корови.

І ось раптом в сій дзвінкій тиші почув він тиху музику, яка так довго і невловиме виласть круг його вуха, що навіть справляла муку!

Застиглий і нерухомий, витягнув шию і з радісним напруженням ловив дивну мелодію пісні. Так люди не грали, він принаймні ніколи не чув. Але хто грав? Навкруги була пустка, самотній ліс і не видно було живої душі. Іван озирнувся назад, на скелі, – і скаменів. На камені, верхи, сидів «той», щезник, скривив гостру борідку, нагнув ріжки і, заплющивши очі, дув у флюяру. "Нема моїх кіз... Нема моїх кіз..." – розливалася жалем флюяра. Та ось ріжки піднялись вгору, щоки надулись і розплющились очі. «Є мої кози... Є мої кози...» – заскакали радісно згуки, і Іван з жахом побачив, як, виткнувшись з-за галузок, затрясли головами бородаті цапи (М. Коцюбинський)

8) Іван Якович Франко (27 серпня 1856, Нагуєвичі, Дрогобицький повіт, Самбірський округ, Королівство Галичини та Володимирії, Австрійська Імперія – 28 травня 1916, Львів, Долитавщина, Австро-Угорщина) – видатний український поет, прозаїк, драматург, літературний критик, публіцист, перекладач, науковець, громадський і політичний діяч. Доктор філософії (1893), доктор габілітований (1895), дійсний член Наукового товариства імені Шевченка (1899), почесний доктор Харківського університету (1906). Член Всеукраїнського Товариства «Просвіта».

Упродовж своєї понад 40-літньої творчої активності Франко надзвичайно плідно працював як оригінальний письменник (поет, прозаїк, драматург) і перекладач, літературний критик і публіцист, багатогранний науковець – літературо-, мово-, перекладо- й мистецтвознавець, етнолог і фольклорист, історик, соціолог, політолог, економіст, філософ. Його творчий доробок, писаний українською (більшість текстів), польською, німецькою, російською, болгарською, чеською мовами, за приблизними оцінками налічує кілька тисяч творів загальним обсягом понад 100 томів. Усього за життя Франка окремими книгами і брошурами було понад 220 видань, у тому числі понад 60 збірок його оригінальних і перекладних творів різних жанрів. Він був

одним із перших професійних українських письменників, тобто заробляв на життя літературною працею (**Вікіпедія**).

Вправа №30

У побуті, під словом «тварини» часто розуміють лише чотириногих наземних хребетних (ссавці, плазуни та земноводні). У науці за терміном «тварини» (Animalia), закріплено ширше значення (див. вище). Тому кажуть, що до тварин, крім ссавців, належить багато інших істот: риби, птахи, комахи, павукоподібні, молюски, морські зірки, черви тощо. Людина теж належить до царства тварин, але зазвичай розглядається окремо – навіть професійні біологи вживають звороти «тварини і людина» чи «тварини, зокрема людина».

Водночас, раніше до цього царства відносили багатьох гетеротрофних найпростіших і ділили тварин на підцарства: одноклітинні Protozoa і багатоклітинні Metazoa. Зараз назва «тварини» в таксономічному сенсі закріпилася за багатоклітинними. В такому розумінні, тварини як таксон мають певніші ознаки – для них притаманні оогамія, багатотканинна будова, наявність щонайменше двох зародкових листків, стадій бластули і гастрული в зародковому розвитку. У переважної більшості тварин є м'язи і нерви (за винятком губок, пластинчастих, мезозоїв, кнідоспоридій, які, можливо, їх втратили).

Водночас у науці, термін «тварини» іноді пропонується використовувати в ще ширшому значенні, маючи на увазі під тваринами не таксон, а спосіб організації – життєву форму, засновану на рухливості, гетеротрофності і голозойному живленні (**Вікіпедія**).

10) Трандалев (сам). Добре діло це повіренничество, ей-богу! Другого такого прибийного не знайдеш. А поки-то я на цей шлях вибрався, то чим не був? Був і писарем в пітейній конторі, був обер-об'їждчиком, був прикащиком по економіях, держав биржу в городі, служив у маклера, - скрізь важко! І роботи до біса, і користі мало, а тільки схибив дерощот, і бігай, шукай місця... Зробився я сам хазяїном: купив машину, одкрив фотографію... Хліб не важкий, і на первих порах копійчина гарна стала перепадать; коли ж і тут біда: усі патрети виходили без очей! Приняв я у компанію лабаранта Плащинського, і як ми не билися – не виходять очі. Усе як слід, а очей нема... Плащинський і очі добре од руки навчився робить, а діло не пішло. Скасував я свою фотографію і взявся за повіренничество - пішло як по маслу. От і тепер: діло Борулі веду протій Красовського, а діло Красовського протів Борулі. їзду на своїх конях по просителях, – і коней годують, і мене годують, і фурмана годують, і платять! Наберу діл доволі, приїду в город, піду до

столоначальника, до того-таки самого, що й діла послі буде рішати, і він мені напише, що треба, а я тільки підпишу, якщо маю довіренність, а ні, то однесу підписати просителю. Апеляцію треба – так саме: той же, що рішав діло, і апеляцію напише, а коли діло замисловате – вдарися до секретаря. Мало чим дорожче заплатиш. Нарешті: чи виграв, чи програв, а грошики дай! Живи – не тужи! Все одно що лікар: чи вилічив, чи залічив – плати! (Іван Карпенко-Карий)

11) Шановні учні шостих класів!

У п'ятницю, 13 жовтня, об 11 годині в актовій залі відбудеться урочиста фотозйомка, присвячена Дню захисника України. Всім бути одягненими в шкільну форму з білою сорочкою або блузою та мати охайний вигляд. Вартість групової фотографії складає шістдесят гривень. З питань придбання звертатися до педагога-організатора у кабінет 10.

Адміністрація

(«Про урочистий захід у школі»)

12) Вибір дванадцятьох апостолів І піднявся Ісус на гору й покликав за Собою кого хотів. Вони піднялися до Нього. Він обрав дванадцятьох і назвав їх апостолами Своїми, щоб могли вони бути поруч із Ним і щоб міг Він послати їх проповідувати, наділив Він їх владою виганяти демонів. Отже, Він призначив дванадцятьох: Симона (якому Він дав ім'я Петро), Якова, сина Зеведеєвого, і брата Якова Іоанна (яким Він дав імена Воанер, що означає «сини грому»), Андрія, Пилипа, Варфоломія, Матвія, лому, Якова, сина Алфієвого, Тадея, Симона Зіло́та та Юду Іскаріота, котрий Його і зрадив (**Новий Завіт. Євангелія від Марка**)

13) Дядько Микола смачно навпіл розколює березові і грабові кряжі. Робить це він так: підійме над головою колуна, замахнеться, скаже «гех» – і дерево розвалюється надвоє, і знову «гех» – і знову на землю летять половинки.

Я прислухаюсь до його гехання й починаю посміхатися.

– Ти чого, підпомагачу, зуби шкіриш? – дивується дядько Микола, розгойдуючи рясну, на дрібних зборках свиту.

– А чого ви за кожним разом гехаете?

– Чого? – косує на мене чоловік очима і вусами. – Ніби ти не знаєш?

– Не знаю.

– Еге, погані твої діла.

– Погані, але не дуже... То чого?

– Без «гех» дерева не осилиш.

– Хіба?

– Не віриш – спробуй! Ставай на моє місце.

Я так і роблю: беру колуна, замахуюсь – і він застрягає в оцупку.

– А що я тобі казав? – насочуються сміхом вуса і кирпа дядька Миколи. – «Гех» у господарстві – велике діло, на ньому усі дроворуби тримаються. **(Михайло Стельмах. «Гуси-лебеді летять...»)**

14) Прем'єра мюзиклу «Кабаре» у Молодому театрі

Коли: 1, 2 та 3 грудня, 18:00

Де: вулиця Прорізна, 17

Скільки коштує: від 500 грн

1 грудня у Київському національному академічному Молодому театрі відбудеться прем'єра бродвейського мюзиклу «Кабаре». Його презентують режисерка Олена Коляденко та Freedom ballet. Багато років цей мюзикл ставлять на великих сценах Нью-Йорка, Лондона та Парижа, а зараз його вперше побачать українські глядачі.

Події вистави розгортаються в Берліні 1930-х років, коли нацизм захопив німців, розчарованих Першою світовою війною. Цей мюзикл про пошук ідентичності та свого місця у світі, свободу і відповідальність, суспільство споживання та чутливість мистецтва до соціальних і політичних проблем. Але головне – про людину, яка завжди є дійовою особою на світовій сцені (з журналу «Київ»)

15) Літо – найтепліша пора року. Довгі сонячні дні змінюють короткі теплі ночі. Погода надворі найчастіше ясна, над головою розкидається безкрає синє небо. Дерева стоять пишно вбрані в яскраві зелені шати. Попід ними повсюди густо росте травиця, усіяна барвистими вогниками літніх квітів – маків, дзвоників, конюшини, пижма, ромашки, календули... А над ними порхають метелики та гудять всякі мушки.

Літо прикрашає сади й городи. Спіють соковиті вишні, за ними поспішають абрикоси та персики. Великі червоні полуниці хиляться низько до землі. Поступово «засмагають» у променях літнього сонця ще недавно зелені помідорчики. То тут, то там по арках зав'язуються огірки. Ціпкі колючі віти ожини стоять всипані солодкими темно-синіми, майже чорними ягодами. І так повсюди – буйство барв, свято плодючості, приємне відчуття тепла й затишку.

У літа чудовий дзвінкий голос – то співають високо в небі або сховані у вітах дерев птахи – маестро-соловейко, вранішній жайворонок, веселий говіркий горобець. А ближче до вечора музика літа змінюється – то вступає хор цвіркунів, що не замовкає аж до самого ранку.

І навіть дощ влітку теплий і лагідний. Під шатром низьких хмар повітря стає гарячим. Прохолодні краплі дощу змивають пил з доріг та листя, завдяки чому після воно заграє ще більш яскравим смарагдовим сяйвом.

Літо – яскраве, різнобарвне... Червень не схожий на серпень, та й липень має чим порадувати око. Високе чисте небо, тепла прозора вода річок, стиглі фрукти, насичені кольори навкруги... Немає на світі людини, яка б не любила літо!

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

1. Поставте подані іменники в родовому, давальному і орудному відмінках однини.

Професор, Катерина Тимофіївна Кушніренко, Дніпро, Париж, Григорій Самійлович Опанасенко, гараж, атом, алмаз, Іван Якович Бондар, Кривий Ріг, відповідь, суддя, подорож, Ілля Романович, мільйон, міф, трубопровід, імпульс, фермент, Світязь, Сибір, інструмент, камінь, термін.

2. Запишіть речення із поданими словами, додавши до них форму ввічливості.

Галина Сергіївна, пані Олена, Юрій Давидович, пан Олександр, Ольга Федорівна, пан голова, друг Антін, колеги, Валерій Петрович, юнак, Ігор Васильович, Сергій Володимирович, пан Федоренко, брат Андрій.

3. Знайдіть у тексті орфограми. Поясніть правопис. Охарактеризуйте їх роль у тексті. Яким би був текст, якби в ньому не було прикметників?

Ніжна душа нашого народу бринить у слові. Слово, оповите любов'ю, вигранене вічністю, музично-незбагненне і сонячно-прозоре, заходить у серце і настроює струни ніжності. Ніжність у щасті, ніжність у сумі, ніжність у щемну годину. З ніжної душі – слово ніжне і запашне, як розпростерта у світ неперевершена українська пісня, у слово-диво, у слово сонячно-кларнетне. Дивиться мудрими очима вічність і промовляє до нас зелен-травою, яблуновоцвітною весною, червоним осіннім зойком клена – і ніжністю слова. Слово ніжне будить у нас людину, слово ніжне освячене любов'ю до найдорожчого на землі, слово ніжне сходить зорею і яскравіє, доки мудрість і праця квітчають землю, доки живе в людині жага творення ...

Людина опоетизовує найдорожче, увінчує його у слові. Вона хоче ніжно-мрійним, гучно-тихим словом сказати всьому світові про свої найглибші почуття і зоряні мрії. Людина вибудувала з минулого у прийдешнє золотий міст, яким спішать у серця посланці людяності і любові – викупані у пелюстках квіту і в пробудженнях росяного ранку слова, прозоро-чисті слова моральності людської (І. Вихованець).

5. Запишіть словами числа.

478, 675, 847, 172, 1387.

7. Перепишіть, розкриваючи дужки; числа запишіть словами. Поясніть зв'язок числівників із іменниками.

У залі 47 (слухач), прийшло 10 (юнак), купили 2 (ножиці), відчинено 2 (двері), проголосувало 546 (громадянин), купили 2 (машина).

8. Відредагуйте речення. Поясніть причини появи помилок.

1. Окремі статті Проекту протирічать положенням діючого законодавства України. 2. Акт про реалізацію і відпуск виробів кухні складає щодня завідуючий виробництвом на підставі касових чеків, абонементів, талонів та інших документів. 3. Строк навчання починаючого фігуриста залежить і від фізичного розвитку дитини, і від якості спортивного інвентарю, і від кількості часу занять, і від якості викладання й від бажання займатися. 4. За останні роки добре розвинулась структура дитячих медичних закладів, в котрі, за словами виконуючої обов'язків головного лікаря області, приїжджають пацієнти із 19 областей України. 5. Трохи меншою була кількість бажаючих взяти участь у роботі секції «Перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні». 6. На території заповідника функціонує постійно діюча археологічна виставка. 7. Домінуючий «економічний міф» дедалі більше розглядається громадськістю як небезпечний. 8. У вирішальній битві на наших юнаків очікував запорізький «Металург», перемігши в півфіналі севастопольських однолітків. 9. Спеціаліст в галузі стратегічного управління дасть вам відповіді на наболівші запитання. 10. Потрібні почати конструктивну критику по даному форуму, щоб зробити його більш кращим, більш цікавішим. 11. Це робить працю менеджера значно складнішою, але й більш цікавішою, змістовнішою, дає менеджеру проявити творчі якості.

9. Знайдіть серед поданих прикладів помилки слововживання.

У відповідності з технічними умовами – відповідно до технічних умов – згідно з технічними умовами; за наказом директора – по наказу директора – згідно з наказом директора – згідно з наказу директора; по закону – за законом – згідно з законом; по аналогії з відомими подіями – за аналогією до відомих подій – за аналогією між відомими подіями; протягом тижня – на протязі тижня; по ініціативі працівників – з ініціативи працівників – за ініціативою працівників; одержати за рахунком – одержати по рахунку – одержати згідно з рахунком; відсутній через хворобу – відсутній по хворобі – відсутній у зв'язку з захворюванням; більше ніж – більше чим – більше від – більше за – більше як; міроприємство по – заходи до – заходи для – заходи щодо; з багатьох причин – по багатьом причинам.

10. Перепишіть, добираючи з дужок потрібний прийменник. Перевірте себе за словником.

(По, за) доручення, (по, за) бажання, (по, за) масштаби, (по, за) спосіб, (по,з) нагода, (по, з) алгебра, (по, з) питання, (по, з) ініціатива, (по, з) примус, (по, у) справи, (по, у) напрямок, (по, у) будні дні, (по, на) замовлення, (по, на) адреса, (по, на) пропозиція, (по, на) бажання, (по, на) вимога, (по, через)

помилка, (по, через) обставини, (по, через) непорозуміння, (по, після) приїзд, (по, після) закінчення, (по, після) отримання.

11. Проаналізуйте подані варіанти літературного слововживання. Визначте, чи мають вони семантичні та стилістичні відтінки.

Більшість слухачів прийшла – більшість слухачів прийшли – більшість слухачів прийшло; дає змогу – дає можливість; згідно з рішенням – відповідно до рішення; їх обов'язки – їхні обов'язки; припускатися помилки – допускати помилку; пропорційно витратам – пропорційно до витрат; розумітися на малярстві – розумітися у малярстві – знатися на малярстві – розбиратися у малярстві; співзвучний настроям – співзвучний з настроями; третє лютого – третього лютого; щодо проблема – стосовно проблеми – стосовно до проблеми; властивий мові – притаманний мові.

12. Доберіть до поданих висловів літературні відповідники і запишіть їх.

Точка зору, на протязі, приймати участь, приймати міри, носити ім'я, носити характер, повістка дня, поставити галочку, вибач мене, дякую тебе, приходити в голову, кидатися в очі, оточуюче середовище, по можливості, із задоволенням, точно відомо, в кінці кінців, давати добро, подача документів, в якості директора, матеріальне положення, заключити угоду, виписка протоколу, проявляти інтерес.

13. Утворіть словосполучення за поданими схемами.

Уживати, вчити (вчитися), навчати (навчатися), завдавати, зазнавати, потребувати, сподіватися, чекати + родовий відмінок без прийменника;

Вибачати, пробачати, дякувати + давальний відмінок без прийменника;

Зрадити, опанувати, повідомляти, постачати, наслідувати + знахідний відмінок без прийменника;

Говорити, читати, перекладати, їхати одружитися (з), оволодіти + орудний відмінок з прийменником і без нього;

Кохатися (в), вибачати (на) + місцевий відмінок.

14. Прочитайте текст. З'ясуйте, за допомогою яких засобів досягаються правильність, логічність, точність, доступність, змістовність, виразність мовлення.

КОМПЛІМЕНТ ЯК СКЛАДОВА УСПІХУ

Одним із найпростіших і водночас найскладніших чинників, що серйозно впливають на успіх, є ... комплімент. Компліменти допомагають навести контакт, добрі стосунки з людьми, отже, вони важливі. А ще – приємні! Зрозуміло, якщо це комплімент, зроблений уміло, доречно і найважливіше – щиро.

У розвинутих країнах, де бізнес не означає човникові поїздки до Туреччини та створення шахрайських акціонерних товариств, ділове

спілкування є філософською дисципліною із значною домішкою психології. Історія знає приклади створення величезних корпорацій на основі оптимізму й уміння спілкуватися з людьми засновників цих корпорацій. Найцинічніший «грошовий мішок» подивиться на вас як на загубленого в дитинстві брата, якщо ви зумієте просто, по-людському привернути його до себе. Як це зробити? Найпростіший спосіб – вміло наголосити на якійсь перевазі свого співрозмовника. Тут і надалі ми заявляємо: вміння зробити комплімент (а не грубо підлеститися), що торкнеться прихованих струн душі адресата, - половина успіху.

Ось кілька простих правил.

По-перше, комплімент має бути гранично конкретним. Потрібно цілком чітко уявляти, що саме вам сподобалося в цій людині: розріз очей, поєднання кольору волосся з новим костюмом, удаю накладена косметика чи характер. Інакше ваш «психологічний фокус» буде шитий білими нитками і перетвориться на ті ж таки небажані лестоці. Щоб попрактикуватися, спробуйте використати словосполучення «тому що». Воно допоможе вам конкретизувати ваші думки і, головне, глибше зосередитися на співрозмовникові. Наприклад: «Лізо, ви розумна жінка, тому що завжди вмієте розподілити свій робочий час так ефективно».

Зауважте, комплімент перестав бути безпідставним, а Ліза зашарілася, тоді як просто констатація її розуму не справила б і наполовину такого враження. Роблячи такий щирий комплімент, ви не тільки допомагаєте людині відчувати вашу повагу, а й (сюрприз!) самі розумієте, чому її поважаєте, і це дасть вам змогу відчувати щирість сказаного. А це дуже важливо. Нещирість завжди помітна й неприємна.

По-друге, уникайте зосереджувати увагу тільки на очевидному, звертайте увагу на приховані риси. «Ви так чудово виступили! Дивовижно, як ви змогли в п'ятихвилинній доповіді так вичерпно розкрити цю тему! Наш відділ б'ється над нею третій тиждень».

Пригадайте, чи був у вашому житті випадок, коли ви відчувалися особливо потішеним? Напевно, це було тоді, коли хтось примудрявся помітити у вас якийсь прихований таланти.

Ну, і, нарешті, попрактикуйтесь з тиждень, роблячи компліменти всім поспіль: секретарці, офіціантові, двірнику, нетямущому колезі, клієнтам, кому завгодно. Після тижневого досвіду можна спробувати зробити його й начальнику. І, продовжуючи сіяти компліменти, ви на собі відчуєте дію відомого принципу: «Добро повертається сторицею» (Із газети).

15. Прочитайте текст. Проведіть бесіду на тему культури мови.

Людина створила культуру, а культура – людину. Людина реалізується в культурі думки, культурі праці й культурі мови. Культура – це не тільки все те, що створено руками й розумом людини, а й вироблений віками спосіб суспільного поведіння, що виражається в народних звичаях, віруваннях, у ставленні один до одного, до праці, до мови.

Мова не тільки засіб спілкування, а й природний резервуар інформації про світ, насамперед про свій народ. Повірівши в те, що всі мови в нашому спільному домі «активно розвиваються», ми довго не помічали, що цей розвиток започаткований першим радянським десятиріччям, у 30 – 70-ті роки був спершу загальномовний, а потім повернутий у зворотному напрямку. Треба виправити становище: повернути всім мовам їх природний престиж і справжню, а не декларовану рівноправність. Необхідно виховувати культуру мови як запоруку піднесення культури суспільної думки, суспільно корисної праці.

Сьогодні культура і мова виявилися об'єднаними в царині духовних вартостей кожної людини і всього суспільства. Мабуть, ніхто не буде заперечувати, що в низькій культурі мови виявляються виразні ознаки бездуховності ... Мовна неграмотність, невміння написати елементарний текст, перекласти його з української мови на російську, і навпаки, чомусь перестали сприйматися як пляма на службовому мундирі.

Мовна культура – це надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, у вихованні діяльного, справжнього патріотизму. Культура мови передбачає вироблення етичних норм міжнародного спілкування, які характеризують загальну культуру нашого сучасника (В. Русанівський).

16. Запишіть 5-7 неукраїнських прізвищ студентів, що навчаються з вами на одному курсі, або викладачів, які викладають у вас на факультеті (в інституті).

17. Від поданих слів за допомоги суфікса –ськ- утворіть прикметники. Ладога, Запоріжжя, Ірпінь, Полісся, Дрогобич, Прилуки, Переяслав, Іртиш, Чукотка, Цюрих, Карабах, Кавказ, Буг, черкес, Петербург, товариш, Кременчук, Ужгород, Нью-Йорк.

18. Відредагуйте словосполучення.

Піднімати питання _____

схвалити рішення _____

повістка денна _____

в заключення _____

відложити засідання _____

положення справ _____

слідуєчий раз _____
 звідси витікає, що... _____
 слідувати порядку денному _____
 слідуєче питання _____
 розробити міроприємства _____
 привести приклади _____
 високий показчик продуктивності праці _____
 найдоцільніший варіант _____
 стосовно розглянутих питань _____
 головна увага нам приділяється _____
 свідчити факти _____
 піклуватися за підлеглих _____
 залучити в роботу _____
 рекомендації по здійсненню _____
 ввести в склад комісії _____

19. Випишіть уривок із твору художньої літератури (не менше, ніж на 100 слів), з якого виконати словотвірний аналіз 5 слів і морфемний аналіз 5 слів на вибір.

20. Випишіть уривок із твору художньої літератури (не менше, ніж на 100 слів), підкреслити у ньому 10 іменників, обраних для розбору. Виконати морфологічний аналіз цих слів.

21. Підіберіть прислів'я та приказки з прикметниками, числівниками, займенниками й виконати з них лексичний аналіз 5 слів кожної з цих частин мови.

22. Підібрати уривки віршованих текстів, з яких виконати фонетичний аналіз 10 дієприкметників і 10 дієприслівників.

Утворіть складні слова від поданих словосполучень.

Буря віє –

землю міряти –

біла голова –

зірка кіно –

сухі фрукти –

середні віки –

десять років –

карі очі -

23. Від поданих прикметників утворіть і запишіть іменники з суфіксом-ин(а). Пам'ятайте, що група приголосних -цьк- змінюється на -чч- при

творенні іменників із суфіксом *-ин(а)*, групи приголосних *-ськ-, -ск-* змінюються на *-щ-* при творенні іменників із суфіксом *-ин(а)*.

Городок –

Сумський –

Львівський –

Вінницький –

24. Розподіліть подані іменники за такими групами: а) загальні (одиночні, збірні, речовинні, абстрактні); б) власні (антропоніми, топоніми, міфоніми, космоніми, зооніми, культуроніми). Пам'ятайте, що власні іменники можуть переходити у загальні, а загальні у власні. Власні назви за правилами українського правопису пишуться з великої літери, загальні - з малої.

Шекспір, гарбузиння, вершки, проміння, телевізор, Чумацький Шлях, Прометей, кисень, будинок, успіх, правило, колосся, Біблія, завод «Арсенал», мурашня, хлопець, орел, Орел, Європа, біг, страх, піхота, вірш «Заповіт», дощ, спів, Юпітер, товариство «Просвіта», Марс, вулиця Хрещатик, Крим, Вій, Дажбог, Сірко, граніт, листя, Ряба, пісок, скромність, Мурчик, Атлантика, капуста, вітер, здивування, Ахіллес.

25. Доберіть, якщо можливо, до наведених іменників чоловічого роду іменники жіночого роду і навпаки. Визначте сферу використання родових пар. Пам'ятайте, що іменники чоловічого роду мають більший обсяг значення, вони можуть позначати особу за професією незалежно від роду, тоді як форми жіночого роду такого узагальнюючого значення не мають. Тому значну групу утворюють іменники, в яких рід у кожному конкретному випадку виражається аналітично.

Митник, керівник гуртка, артист, балерина, друкарка, хірург, художник, завідувач фотолабораторією, штукатур, технік, агроном, лауреатка, доповідач, житель, диспетчер, ліфтер, методистка, кіоскер, художник-конструктор, міліціонер, мер, оглядач, перукар, швачка, кореспондент, кравець, поет, машиніст, кастелянка, стажер, газда, абітурієнт, зв'язківець, вихователь, вчений секретар, воротар, стенографістка, морж, ворожка, садівничий.

26. Утворіть, якщо можливо, від форм однини іменників множинні форми. З'ясуйте значеннєву співвідносність слів кожної пари. Зверніть увагу на те, що деякі іменники вживаються лише в однині або лише в множині.

Захист, дисципліна, клопіт, небо, погляд, папір, торгівля, історія, черепиця, конституція, бавовна, хід, відпочинок, глина, освіта, поезія, мистецтво, співробітництво, трава, політика, вогонь.

27. Утворіть форму однини наведених іменників, визначте можливі варіанти і вкажіть їх стилістичні особливості.

Жирафи, бакенбарди, клавіші, кахлі, шкарпетки, погони, лампаси, грінки, рапани, пуанти, бутси, баклажани, кліпси, кеди, еполети, канделябри, птахи, мозолі, ботфорти, мурахи, гетри, панчохи, вольєри, ласти, боти, пелюстки.

28. *Доберіть прикметники до наведених іменників. Пам'ятайте, що відносні прикметники творяться за допомогою додавання до іменникової основи суфіксів -н-, -ов-, -ев- (-єв-) та ін. Присвійні прикметники творяться за допомогою суфіксів -ин-, -їн- (перед якими кінцеві голосні основи іменника г, к, х чергуються з ж, ч, ш), -ів-, -ов-, -ев-.*

Дрож, лосось, кефаль, триб, глазур, пектораль, консоль, папороть, шампунь, насип, мозоль, кахель, рояль, сажень, аерозоль, зяб, путь, дріб, перекис, поступ, бандероль, псалтир, собака, рінь, верф, покуть, антресоль, кужіль, нежить, підпис, ступінь, емаль, тунель, фенхель, філігрань.

29. *Замість крапок допишіть потрібне закінчення, узгоджуючи прикметники з іменниками. Пам'ятайте, що рід власних назв визначається за родовою назвою.*

Широк... Дніпро, малесеньк... поні, здібн... лівша, довг... путь, висок... двері, багат... Сибір, густ... накип, конторськ... рахівниця, син... чорнило, старовинн... рукопис, яскрав... суддя, висок... Альпи, зл... собака, велик... Тбілісі, бідн... сирота, знаменит... Онтарію, відом... МДГУ, широк... степ, елегантн... леді, чудов... Кутаїсі.

30. *Складіть речення, вживаючи наведені іменники у сполученні з прикметниками. Пам'ятайте, що рід власних назв визначається за родовою назвою, назви тварин мають, як правило, чоловічий рід (крім випадків, коли в тексті є вказівка на стать тварини), назви неістот належать до середнього роду. Особливу увагу зверніть на винятки щодо роду незмінюваних іменників.*

1. Бра, цеце, комюніке, кюре, путасу, фрекен, марабу, тореро, бістро, бере, конферансьє, кольрабі, імпресарію, динго, колі. 2. Кіліманджаро, Лімпопо, Тріполі, Осло, Сан-Ремо, Арагві, Кентуккі, Капрі.

31. *Перекладіть подані іменники українською мовою. Порівняйте родову характеристику іменників у російській та українській мовах, визначте відміни поданих слів. Рід близьких за звучанням іменників в українській і російській мовах, як правило, збігається, але є невелика кількість іменників, що мають різний рід.*

Накип, тюль, пар, мебель, тополь, ярмарка, посуда, зал, Сибір, толь, фальшь, підпись, корь, шампунь, перекись, польнь, сыпь, продажа, недуг, тезис, кризис, собака, дрель

32. *Утворіть від поданих іменників присвійні прикметники. Зробіть морфологічний аналіз трьох утворених прикметників (на вибір). Зверніть*

увагу на те, що вживання варіантів суфікса -ов- та -ев- залежить від групи іменника.

Терентій, Ольга, Марія, Олекса, столяр, невістка, сестра, Сергій, токар, Одарка.

33. Випишіть прикметники, які не утворюють ступенів порівняння. Зробіть морфологічний аналіз трьох із них (на вибір). Пам'ятайте, ступені порівняння не творяться від назв кольорів, що перейшли з розряду відносних прикметників, що означають абсолютний поріг ознаки, прикметників, що мають префікс або суфікс, що виражає зменшувально-пестливу або згрубилу форму.

Зелений, сонний, гарний, чорний, босий, високий, маленький, пречудовий, каштановий, ображений.

34. Утворіть від поданих прикметників синтетичну форму вищого і найвищого ступенів порівняння. Зробіть морфологічний аналіз одного з утворених прикметників. Пам'ятайте, що у деяких прикметників при таких змінах можуть випадати суфікси -к-, -ок-, -ек-.

Гучне (весілля), низенький (зріст), здорова (людина), солодка (речовина), старий (житель), гарне (обличчя).

35. Утворіть нові слова, використовуючи суфікси -ськ-, -зьк-, -цьк-. Зверніть увагу на зміну приголосних перед суфіксами.

Відень, Токмак, ткач, матрос, Абхазія, Воронеж, Дрогобич, студент, парубок, Прага.

36. Від поданих іменників утворіть суфіксальним способом прикметники. Які фонетичні зміни при цьому відбуваються? Зробіть морфологічний аналіз одного з утворених прикметників (на вибір). Зверніть увагу на спрощення груп приголосних та слова-винятки.

Компост, випуск, масло, честь, аванпост, якість, зап'ястя, швидкість, захист, запуск.

37. *Запишіть словами.*

До 666 додати 17; від 105 відняти 44, сума дорівнює 32;15 скласти з 18000.

38. *Провідмініайте числівники. Запишіть, де можливо, паралельні форми. Зробіть морфологічний аналіз поданих числівників:*

7-ий; 90; 2345; 1/5.

39. До числівника півтора доберіть потрібну форму іменника. Зробіть морфологічний аналіз цього числівника. Пам'ятайте, що числівник півтора сполучується лише з однією формою іменника. Зверніть увагу на особливості відмінювання числівника півтора.

Кілограм, кілограму, кілограма, кілограми, кілограмів.

40. З поданих числівників випишіть ті, які за будовою є складеними. Зробіть їх морфологічний аналіз. Під час морфологічного аналізу варто пам'ятати, що рід і число числівників вказуються лише якщо вони наявні.

Двадцять, перший, сім, одинадцять, сорок один, двісті, двадцять два, сто сорок п'ять, дев'яносто три, сімдесят один, тринадцять, сорок, сто, п'ятнадцятий, обидва.

41. Складіть речення із поданими словами.

Сто, тринадцять, двадцять сьомий, шість, одна друга, півтора, вісімдесят перший, тисяча дев'ятсот шістдесят п'ятий, мільйон.

42. Перекладіть і запишіть словосполучення українською мовою. Зробіть морфологічний аналіз трьох з них (на вибір). Пам'ятайте, що сполучуваність числівників 2-4 з іменниками в українській мові відрізняється від сполучуваності числівників 2-4 з іменниками в російській мові.

Два реб'єнка, два клёна, два часа, два преподавателя, два листа, два ящика, две руки, две салфетки, две подруги, две статьи.

43. Підготуйте усну зв'язну розповідь із теми «Лексика сучасної української літературної мови».

44. Запишіть подані займенники, знімаючи ризик. Зверніть увагу на правопис займенників, в складі яких є прийменник.

Який/сь, ні/від/чого, хто/небудь, будь/до/кого, аби/хто, де/що, казна/на/чому, чий/небудь, ні/про/що, аби/в/кого.

45. Доповніть фразеологізми відповідною формою займенника себе, позначте наголос. Зробіть його морфологічний аналіз. Зверніть увагу, що наявність чи відсутність прийменника при особових та зворотному займенниках у непрямих відмінках змінює місце наголосу.

Взяти ... в руки; ставити вимоги до ...; ламати ... голову; землі під ... не чути; ловити чийсь погляд на ...; сам не при ...; стримувати ...; взяти... за зразок.

46. Запишіть речення із поданими займенниками будь-що, будь-хто, дещо, дехто, хто-небудь, що-небудь у родовому, орудному та місцевому відмінках. Нами, весь, ми, нас, наш, своє, його, такий, будь-хто, себе, котрий, який, ніщо, той.

47. Із поданого уривку тексту випишіть повнозначні слова. Виконайте лексичний аналіз.

Шануй і поважай матір і батька. Вони дали тобі життя. Ти будеш дорослою людиною, але для матері і батька до останнього їхнього подиху залишишся дитям. Дорожи честю сім'ї, оберігай її як святиню. Де б ти не був, ніколи не забувай про свою рідну домівку. Завжди пам'ятай про неї (В.Сухомлинський).

48. Спишіть прислів'я, розкриваючи дужки. Поясніть правопис дієслів. Варто розрізняти присудкове слово немає (нема), яке завжди пишеться з не разом, та дієслово третьої особи однини теперішнього часу: він, вона, воно не має, яке з не пишемо окремо.

1. Ніщо (не) підноситься вище правди. 2. Два хитрих мудрого (не) переважають. 3. Раз добром нагріте серце – вік (не) прохолоне. 4. На годину спізнився, за рік (не) доженеш. 5. Якби людина знала, чого (не) знає, то б і мала, чого (не) має. 6. Поки (не) потрапиш у воду, (не) навчишся плавати. 7. Скільки б ворона (не) каркала, солов'єм (не) стане. 8. Чого сам (не) любиш, того і другому (не) чини. 9. (Не) ходи, куди (не) просили; (не) бери, чого (не) поклав.

49. Утворіть префіксальним способом від дієслів доконаного виду дієслова недоконаного виду. Виділіть суфікси.

Розважити, відмінити, завершити, пригадати, створити, залишитися, скоротити, вишивати, виправити, продовжити, оформити, задивитися, згадати.

50. Випишіть із тексту слова з можливими чергуваннями. Визначте їх вид та перехідність чи неперехідність. Пам'ятайте, що дієслова недоконаного виду вживаються в усіх часах, а доконаного – лише в минулому та майбутньому. Зверніть увагу на вплив постфікса -ся на категорію перехідності/неперехідності дієслова.

Зозулині сльози. Давно це було, принаймні, до того, як ми народилися. Зозуля робила свою справу – підкидала синичкам, плискам, сорокопудам та іншій лісовій дрібноті свої яйця, а ті виховували підкидьків.

– Ти ось все співаєш, – казали вони зозулі, – а на старість залишишся сама, як пень без пагонів.

– Ха-ха-ха! – сміялася та. – Ви усе із колисками та пелюшками протеленькаєтесь, а я своїх дітей, як треба буде, знайду. І примушу годувати себе. Закон є закон!

Але доля зле жартує з тим, хто сподівається задарма вік прожити. Коли прийшов час, усі діти зозулі не визнали строкатої матері, відмовилися її доглядати. І застогнала зозуля. Перші в її житті сльози покотилися з очей. А на галявині, куди вони впали, розкрили свої білі вінчики квіти, які так і називаються у народі: зозулині сльози, а ботаніки дали їм назву зозулець плямистий.

А чи доводилося вам спостерігати, щоб зозуля плакала? І ніхто не бачив. Тому про безтурботну, самовпевнену людину, яка, потрапивши у скруту, починає бідкатися, кажуть, що вона лле зозулині сльози. (З журналу)

51. Випишіть із тексту дієслова, зробіть їх морфологічний розбір.

Море спить. Точнісінько, як людина. Високо здіймає груди, схропує сонно, ліниво. Так, здається, тільки стань біля нього, крикни на всю горлянку, і воно в одну мить прокинеться.

Але то тільки так здається. Коли море спить – вже ніяка сила його не розбудить. Ліниво похлюпує об камінь хвильками, плещеться тихо, сонно, розніжено.

Я довго не придивлявся до того, як спить море. Постояв трохи – та й шубовств у воду. Просто з головою, на саме дно. Аж коліньми об землю забився.

Коли б ви знали, яка то морська вода в липні! Сонце палить нестерпно, аж дихати нічим. І тут раптом тебе з голови до ніг обгортає бархатиста, чиста-чиста, прохолодна, ніжна терпко-солодкувата морська вода. Краса! Краса невимовна. Здається, так і хлюпався б у тій воді все життя і на берег би не вилазив! Тож, мабуть, добре риbam жити у воді – вони ніколи на берег не впливають. Хіба хто на гачку живосилом витягне.

Купаюся я собі та й купаюся, навіть не чую, що мама згори гукає. Попереджає, щоб не плив далеко.

Довго я плавав, аж поки не втомився.

52. Розмежуйте однозвучні слова та слова категорії стану. Зіставте їх значення, граматичні ознаки та синтаксичні функції. Пам'ятайте, що необхідно розмежовувати прислівники й слова категорії стану, при цьому враховуйте те, що прислівник залежить у реченні від дієслова й виконує найчастіше роль обставини, а слова категорії стану є незалежними членами речення й самі здатні керувати формами залежного слова.

1. У плавнях було тихо, як у лісі (М. Коцюб.). 2. Німі дерева тихо, урочисто брунькували (О. Гонч.). 3. Весело сонечко блистить, проміння щедро лле (Л. Граб.). 4. Дихає земля. Тихо. Спокійно. Пахощами сипле. Щедро (М. Коцюб.). 5. Свіжо пахне в лісі... набубнявілими бруньками та живицею (М. Коцюб.). 6. Журавлі кричать за далиною, свіжо так і мрійно так кругом... (В. Сос.)

53. Утворіть префіксальним способом від дієслів недоконаного виду дієслова доконаного виду. Виділіть префікси. Пам'ятайте, що дієслова доконаного виду утворюються від дієслів недоконаного виду за допомогою префіксів, випадіння голосних звуків у коренях слів, суфіксів, чергування звуків.

Казати, лити, дивитися, їхати, вітати, креслити, бігти, сіяти, малювати, пливти, важити, просити, класти, стояти.

54. Утворіть префіксальним способом від дієслів доконаного виду дієслова недоконаного виду. Виділіть суфікси. Пам'ятайте, що дієслова недоконаного

виду утворюються від дієслів доконаного виду за допомогою суфіксів, зміни наголосу, чергування звуків.

Розважити, відмінити, завершити, пригадати, створити, залишитися, скоротити, вишивати, виправити, продовжити, оформити, задивитися, згадати.

55. *Перепишіть текст. Визначте слова у прямому та переносному значенні.*

Ранок у лісі

Ліс ще дримає в передранішній тиші... Непорушно стоять дерева, загорнені в сутінь, рясно вкриті краплистою росою. Тихо навкруги, мертво... Лиш де-не-де прокинеться пташка, непевним голосом обізветься із свого затишку. Ліс ще дримає, а з синім небом уже щось діється: воно то зблідне, наче від жаху, то спалахне сяйвом, немов від радощів. Небо міниться, небо грає усякими барвами, блідим сяйвом торкає вершечки чорного лісу... Стрепенувся нарешті ліс і собі заграє... Зашепотіли збуджені листочки, оповідаючи сни свої, заметушилась у травиці комашня, розітнулося в гущині голосне щебетання й полинуло високо – туди, де небо міниться, де небо грає всякими барвами... (М. Коцюбинський).

56. *Спишіть текст, ставлячи дієслова, що в дужках, у формі минулого часу. Визначте рід і число дієслів.*

(Минати) дні, а дощів не (бути). Степ дедалі більше (втрачати) свої яскраві барви, свою весняну моложаву свіжість.

Нарешті (наступати) омріяне, довгождане... Все (початися) просто: з-за обрію тихо (виткнутися) ріжечок ледве помітної синьої хмари. Залитий сонцем степ одразу (принишкнути), (затаїти) подих. Хмара швидко (йти) і (розростатись) у темно-синій гірський хребет. Скоро вона (закрити) собою весь величезний простір неба.

Раптом через цей хребет (прокотитись) вогняна тріщина і (розколоти) його до чорної прірви. Десь далеко (почутися) гуркіт грому.

Важка сива хмара (нависнути) над степом і (спустити) на нього свої мокрі паруси, з тихим дзвоном: (упасти) перші краплини, а потім чарівною музикою (зашуміти) густий дощ (За О. Гончаром).

57. *Подані дієслова введіть уречення.*

Писати, читати, вчити, декламувати, креслити, відкривати, мигтіти, чорніти, тремтіти, зривати,

58. *Перепишіть, вставляючи пропущені літери е(є) або и(і). Поясніть правопис дієслів. Пам'ятайте, що пропущені літери е(є) або и(і) в словах*

залежать від належності слова до однієї з двох дієвідмін. Зверніть увагу на слова-винятки.

Святку...мо, вивча...ш, знаход...ш, ненавид...ш, сто...мо, схоч...те, лет...те, колиш...ться, осміл...ться, одяга...ться, захист...мо, пиш...ш. утриму...мося, змін...ться, тьопа...те, перестав...ш.

59. Виберіть і запишіть дієслова тільки в неозначеній формі. Поясніть, як утворюється неозначена форма (інфінітив).

Мусити, читали б, не осліпнути, розмовлятиму, почути, побачу, бути, співати, змагатися, розпустять, посіяти, могти, закрити, синіти, будувати, сміятися, недобачати, збить, хотів би, сядь, з'їхатись, хотілося, підсипати, ревти, заболіти, їсти, заснула, записавши, розкрити, дослідіть, приголубте, виношуючи.

60. Перепишіть речення, вставляючи в закінченнях пропущені літери. Пам'ятайте, що пропущені літери словах залежать від належності слова до однієї з двох дієвідмін.

1. Миті, що сі...мо, жн...мо, ку...мо віки залізні, ми ті, що в космос лет...мо і прости...мо наскрізно безвісну даль (П. Усенко). 2. Де б не літав – поверн...шся додому, бо крила виростають із землі (Л. Горлач). 3. Ах, скільки радості, коли ти люб...ш землю, коли гармонії шука...ш у житті (П. Тичина). 4. Батьківську землю ми люб...мо всі ще від малої колиски (Т. Масенко). 5. Ід...ш і слуха...ш, і чу...ш рідну землю, що году... тебе не тільки хлібом і медом, ай думками, піснями і звичаями (О. Довженко). 6. Коли ж ти мрі...ш добре, працю...ш добре теє (М. Бажан). 7. Що за голос там співає, звідкіля та пісня лл... ться, часом душу сповиває, і лунає і смі...ться (Л. Первомайський). 8. Справжнє сонце навч...шся цінить, коли небо імлою повите (В. Забаштанський). 9. Добро почина...ться з людського доброго серця (М. Сингаївський). 10. Блискавками-пожежами небо обмереж...мо (В. Чумак). 11. Мости з сучасного в майбутнє буду...мо (В. Сосюра). 12. Люб...мо Україну, та не сліпо, щирим серцем, чистою душею (О. Підсуха).

61. Перепишіть речення. Дієслова, що в дужках, поставте в потрібній особі теперішнього чи майбутнього часу.

1. Ми (сидіти) під кручею, поклавши вудочки на хиткі рогачики, і (гомоніти) (Гр. Тютюнник). 2. Хай промінням (стелитися) путь (А. М'ястківський). 3. Ми (боротись) за мир і (прагнути) миру, трудящим щастя (зичити) усім (М. Рильський). 4. (Вирости) ти, сину, (вирушити) в дорогу, (вирости) з тобою приспані тривоги (В. Симоненко). 5. Чого ти (стогнати), море синє, об скелі хвилями б'ючи? (В. Забаштанський). 6. Брехня світ (пройти), та назад не (вернутися). 7. Криком дуба не (рубати). 8. Хто пізно (ходити), сам собі (шкодити). 9. Як на своєму язиці не (вдержати), то на чужому не (втаїти). 10.

Добрі жорна все (перемолоти). 11. Одна бджола мало меду (наносити) (Народна творчість).

62. *Перепишіть. Дієслова, що в дужках, поставте в потрібній особі. Зверніть увагу на закінчення слів-винятків.*

1. (Сипати) вишня квітом з білих верховіть (Л. Забашта). 2. Нам батьки і вчителі (хотіти) щастя на землі (М. Рильський). 3. Прекрасні ці творчі будні, коли праця довкола (клекотіти) (Л. Дмитерко). 4. Я щодня (проходити) повз самотній, покинутий сад (М. Коцюбинський). 5. (Скрипіти) і (ридати) дерева під вітром (П. Тичина). 6. Гаї (шуміти) – я слухаю. Хмарки (бігти) – милуюся (П. Тичина). 7. (Стогнати) пугачі, (реготати) сови, уїдливо (хавкати) пушки (Леся Українка). 8. Вода (клекотіти), (булькотіти) та все (нести) Лавріна на гостре каміння (І. Нечуй-Левицький). 9. (Носити) дрова до куреня, (розводити) огонь, (чистити) картоплю, ожину збираю (О. Довженко). 10. Ось молодий сміх дівчини (розкочуватися) по лісі і жаром (сипатися) в парубочу душу (М. Стельмах). 11. Чи то (сидіти), чи то (гуляти), все співаю, все співаю (Т. Шевченко). 12. (Виходити) в світ, по вінця сили повен і гордий за співучий свій народ (В. Лучук).

63. *Перепишіть. Від дієслів, що в дужках, утворіть форми майбутнього простого часу. Пам'ятайте, що дієслова у майбутньому часі мають просту, складну та складену форму.*

1. Робота (не йде), якщо (сидіти) й (чекати) (О. Копиленко). 2. Коли я (не горіти), ти (не горіти), коли ми (не горіти), то хто ж тоді буде світити? (Ю. Збанацький) 3. Мені до скону отчий край (здаватися) раєм (Д. Луценко). 4. Навесні на місці старого молодий буде лист, зелений, він з вітром (розмовляти), (хапати) жилками своїми сонячний промінь, під дощем (купатися) й росою (умиватися) (Остап Вишня). 5. Неначе пісні вічної рядки, (дзвеніти) дороги під тобою (Т. Коломієць). 6. Сонце (ронити) з неба квітки на хвилі дніпрові, осінні (В. Сосюра). 7. І скільки ви (пливти), весь час (вітати) вас своїм щебетанням веселі жовтобрюшки, (підпадьомкати) на вашу честь перепел і (дерчати) деркач.

64. *Дієслова поставте в наказовому способі в 2-й особі однини й запишіть у дві колонки: 1) з ь у кінці; 2) без ь у кінці.*

Збільшити, перевірити, входити, стати, озвучити, підставити, вдарити, попередити, передбачити, ужалити, відмітити, насипати, плавити, звузити, відрізати, зважити, переглянути.

65. *Перепишіть речення. Дієслова, що в дужках, поставте в потрібній особі наказового способу.*

1. Всім серцем (любити) Україну свою, – і вічні ми будемо з нею (В. Сосюра). 2. Хліб (їсти), а правду (різати) (Народна творчість). 3. (Бути),

людино, людиною! (Бути), люди, людьми (М. Успенник). 4. Гей, (ударити) в струни, браття, золотії, (розпалити) знов багаття з іскр надії (М. Рильський). 5. Твоєму кожному почину розкрито двері: (йти, творити, прославити) Батьківщину (П. Тичина). 6. Правді в очі (дивитися) прямо, не (одводити) погляду вниз (В. Симоненко). 7. Не (вірити) мені, бо я брехать не вмію, не (жди) мене, бо я і так прийду (В. Симоненко).

66. Підберіть синоніми, де можливо.

Настояти, виливати, спустити, зомліти, знепритомніти, чарувати, випросити, виїздити, приголомшувати, перевіряти, перевірити, зрадити, страждати, зазеленіти, шанувати, зрадіти, квітувати, заквітчати, зберегти, виходити, змужніти, купити, розкроїти, приклеїти, заощадити, подовжити, перешити, припаркувати, закупити, вдосконалювати, моргати.

67. Опишіть зовнішність вашого знайомого (знайомої), використовуючи дієприкметники. Поясніть їх утворення.

68. Від поданих дієслів утворіть усі можливі форми дієприслівників, виділіть формотворчий суфікс, поясніть його вживання, правопис. З 3 (трьома) дієприслівниками складіть речення. Пам'ятайте, що дієприслівники бувають доконаного й недоконаного видів. Дієприслівники недоконаного виду треба відрізняти від близьких за звучанням активних дієприкметників у називному (знахідному) відмінку множини, які, на відміну від дієприслівників, відповідають на питання *як і?* і мають закінчення *-і*: (що ро б л яч и?) сяючи і (які?) сяючі.

Розповісти, розказати, розказувати, перебирати, прокинутися, сміятися, маскуватися, перебороти, переборювати, мережити, вишити, доїхати, слухати, сприйняти, перебрати, зривати, досягати, листуватися, вижати.

69. Запишіть правильно.

а вірніше сказати

а між тим

байдуже відносяться

без всяких підстав

без всяких сумнівів

беззаперечні докази

бігло ознайомитися

більше всього

благі наміри

боліти за справу

буде сказано нижче

будьте добрі

бути іншої думки

бути на його стороні	_____
бути на хорошому рахунку	_____
в (у) більшості випадків	_____
в (у) даний момент	_____
в (у) дійсності	_____
в (у) другий раз	_____
ведучий метод	_____
вести себе впевнено	_____
в (у) жодному випадку	_____
виступаючі зазначили	_____
виходячи з цих міркувань	_____
вищеподані докази	_____
відноситись з розумінням	_____
відпала необхідність	_____
в _____ (у) _____ кінцевому _____ результаті	

70. З поданими словами утворіть словосполучення, що вживаються у Вашому професійному мовленні.

Здійснювати _____
розробляти _____
регламентувати _____
надавати _____
забезпечувати _____
визначати _____
впроваджувати _____
вносити _____
приймати _____
ухвалювати _____
виконувати _____
оголошувати _____

71. Установіть відповідність між дієприкметниками, ужитими в реченні, і їх морфологічним розбором.

1 Клен розпускається жовтий, долоньки листка стулені, крупні.

2 Дідусь часто затримується біля картини, намальованої на дверях.

3 Часом темнішало від швидко літаючих хмар.

4 Особлива форма дієслова _____

дієприкметник, пасивний стан, доконаний вид, минулий час, ужитий у формі однини, родового відмінка, означення.

Б Особлива форма дієслова – дієприкметник, активний стан, недоконаний вид, теперішній час, ужитий у формі множини, родового відмінка, означення.

В Особлива форма дієслова – дієприкметник, пасивний стан, доконаний вид, минулий час, ужитий у формі множини, називного відмінка, іменна частина складеного іменного присудка.

Г Особлива форма дієслова – дієприкметник, активний стан, недоконаний вид, теперішній час, ужитий у формі множини, родового відмінка, обставини.

72. Установіть відповідність між дієприкметниками та їх ознаками:

1 працюючий робітник

2 опале листя

3 вимитий посуд

А активний дієприкметник теперішнього часу

Б пасивний дієприкметник минулого часу

В активний дієприкметник минулого часу

Г пасивний дієприкметник теперішнього часу

(Правильна відповідь – 3 бали.)

73. Запишіть речення, розкриваючи дужки. Виконайте розбір дієприкметника як особливої форми дієслова.

В очах дівчини світяться іскри (не)розтраченої ніжності (О. Довженко).

(Кожна правильна відповідь – 1 бал.)

73. Усі слова є дієприкметниками в рядку:

А чародійний, ясеновий, наділений, скошений;

Б витягнений, височенний, розцяцькований, заморений;

В сміливіші, протоптаний, викладений, буланій;

Г створений, обліплений, затемнений, підписаний.

74. Усі дієприкметники записано з помилками в рядку:

А подарований, побачений, стомлений;

Б розталий, достиглий, зігнийлий;

В танучі, усміхнені, зажурені;

Г невблаганий, незбагнений, розгублений.

75. Усі дієприкметники із часткою не пишуться разом у рядку:

А (не)продуманий учинок; (не)политі досі квіти; (не)зірване листя;

Б ще (не)вивчений вірш; (не)бачена врода; (не)підписаний учителем щоденник;

В (не)дописаний твір; (не)помічена помилка; (не)підписані

способом (чином)

тим

не

менше

трудно собі уявити

явне протиріччя

80. У поданому нижче тексті знайдіть прислівники, випишіть їх разом зі словами, до яких вони відносяться. Визначте розряд прислівників.

Шторм переходив в ураган. Пароплав підкидало чимраз дужче, і щосекунди можна було сподіватись, що якір не втримає судна, що його зірве і тоді понесе прямо на берег, де розіб'є об прибережне каміння.

Аж ось із присвистом гарматного снаряда шарпнув вітер, і, здавалося, затріщали щогли на пароплаві. Боцман і матрос притиснулися до брашпиля. Запінилась уся поверхня моря, і штурман Кар відчув, як ураз пароплав рвонувся кормою вперед.

Тепер настала страшна хвилина для пароплава. Шторм підхопив пароплав і, заливаючи хвилями, поніс до берега.

Даремно капітан закликав кочегарів держати пару вище червоної риски манометра, даремно, ризикуючи зірвати котли, намагався боротися з вітром і хвилями.

Єдине, що залишалось, – це скерувати пароплав понад берегом у відкрите море. На щастя, пароплав чудово слухався стерна. Капітан стояв біля матроса і показував, куди стернувати, думаючи: дев'яносто дев'ять проти ста, що розіб'ємось...

81. Згрупуйте прислівники-синоніми й запишіть їх, поставте питання до кожного прислівника.

Завжди, швидко, спокійно, таємно, зненацька, раптом, повсякчас, раптово, тихо, ущерть, враз, несподівано, стійко, завзято, вічно, наполегливо, хутко, незабаром, потай.

82. Прочитайте і знайдіть прислівники. Випишіть їх разом з тими словами, до яких вони відносяться, поставте до них питання, визначте їх розряд.

Загубилось воно у заростях дубняка. Не знаєш – не знайдеш. Хіба що випадково. Струмочок від нього в'ється змієюю, живляться лісові трави. Нижче, метрів за сто від джерела, – зарості осоки з хвощем. Звичайна їх стихія – болото або мокрі луки. А тут гори. Через крони діброви ледве пробиваються сонячні відблиски. Треба навчитися безпомилково знаходити їх. Як? Зовсім просто. Біля будь-якого стоку ледь помітна низина. Буйно ростуть трави. Хоч і вузенькою смужкою, але ховають стік надійно. Придивіться уважніше. Нема поблизу – пройдіть трохи.

Якщо знайдете в горах джерело, подбайте про нього. Розширте його, поглибте, дайте йому простір, щоб текло воно веселіше і давало життя лісу, птахам, звірині. А людям – свіжість, бадьорість.

83. Прочитайте. Випишіть прислівники разом зі словами, до яких вони відносяться. Поясніть спосіб творення прислівників. Якими членами речення виступають тут прислівники? Пам'ятайте, що прислівник може бути вставним словом.

1. Навесні, в ту пору, коли молоденька травичка ще не встигла розстелити свої шовкові килими, всюди на пагорбах, у видолинках, на яскраво освітлених сонцем галявинах, під старими деревами у парках і садах розсипає весна свої фіалкові усмішки, а повітря навкруг наповнюється найтоншим ароматом (С. Приходько). 2. Блискуче зелене листя цієї квітки не в'яне ні взимку, ні влітку, а навесні звеселяє очі блакитними зірочками цвіту (З календаря). 3. Зараз коло неї, мов під охороною маленьких, темно-зелених листків, тулилася блідо-рожева рожа, що тільки наполовину розцвіла. 4. Та рожа звисала геть поза край склянки. І великі, майже блискучі листки хилилися довкола неї ніжно та намагалися якнайближче притулитися до неї (О. Кобилянська). 5. Удень і вночі, у будень і свята, спекотливу днину чи сльоту – від зорі до зорі несе в полі свою трудну вахту господар землі (В. Скуратівський). 6. «Чоловік тричі дивний буває: як родиться, жениться і вмирає», – мовиться про людське життя у прислів'ї.

84. Назвіть орфографічне правило до кожної з поданих груп слів.

1. З боку на бік, рік у рік, кінець кінцем, сам на сам, честь честю.
2. По-друге, по-нашому, по-чесному, по-латині, по-доброму, по-французькому.
3. Видимо-невидимо, віч-на-віч, хоч-не-хоч, пліч-о-пліч, з давніх-давен, коли-не-коли, без кінця-краю.
4. Насміх, згори, зсередини, змолоду, сповна, назавжди, вперше.
5. Куди-небудь, хтозна-коли, яюсь-то, казна-де, будь-як.
6. Без мети, з розгону, у вічі, до смаку, на диво.

85. Перепишіть прислівники, дотримуючись правил правопису.

Час / від / часу, з / гори, на / ходу, на / початку, до / побачення, до / дому, де / небудь, без / відома, на / бік, на / четверо, на / прощання, на / силу, чим / дуж,

до / пари, на / весні, на / совість, рік / у / рік, видимо / не / видимо, в / обмін, по / моєму, по / суті, по / волі, в / головному, в / голос, на / славу, зі / зла, хоч / не / хоч, за / рахунок, в / розсип, у / вічі, без / сумніву, від / ранку / до / вечора, в / рівень, до / пори, на / відмінно, в / цілому, одним / один, по / всяк / час, на / гора, в / нічию, с / під / лоба, всього / на / всього, рано / вранці, що / правда, де / далі, слово / в / слово.

86. *Із поданих пар слів виберіть правильне написання прислівників.* Над вечір – надвечір, потрете – по-трете, будь-де – будь-де, рік-у-рік – рік у рік, устократ – у стократ, навидноті – на видноті, поновому – по-новому, більш-менш – більш менш, аби як – абияк, у п'ятох – уп'ятох, нарізно – на різно, якнайбільше – як найбільше, мимо хідь – мимохідь, понімецьки – по-німецьки, зновтаки – знов-таки.

87. *Спишіть, розкриваючи дужки. Поясніть правопис прислівників. Пам'ятайте, що під час написання не з прислівниками, утвореними від прикметників за допомогою суфіксів -о, -є, треба орієнтуватися на зміст висловлювання.*

Ще треті півні не співали, ніхто (ні) де не гомонів (Т. Шевченко). 2. Перший промінь вранішнього сонця (не) сподівано заглянув у вікно. 3. Легенький літній вітер (не) швидко відкотив пилюку за річку (Ю. Збанацький). 4. Навколо жито, тільки (не) подалеку гордо стоїть невисока крислата польова груша, кидає довгу тінь до села (Ю. Збанацький). 5. Я бачу – з жил (не) впинно кров тече (Леся Українка). 6. Було щось (не) вимовно радісне, життєдайне в цьому сонячному дощі... (О. Довженко). 7. Може, кому то й чудо буває, а мені (ні) відкіля його ждати (Панас Мирний). 8. Він ясно розумів, що порятунку вже чекати (ні) звідки (М. Ткач). 8. Надворі було (не) жарко, а прохолодно.

88. *Перепишіть, розкриваючи дужки. Поясніть написання прислівників, прислівникових сполучень та співзвучних із ними слів. Зверніть увагу на відмінність написання прийменникових сполук та прислівників.*

1. (Що) далі рідше побачиш у небі орла, що пливе розкинувши крила (О. Гончар). 2. Риба застигла на місці, не знаючи, (що) далі робити (В. Іваненко). 3. Табір не спав, готовий піднятись (що) миті (Л. Костенко). 4. (Що) хвилини злітали ракети, сніги зеленіли, наче парчеві ризи (Гр. Тютюнник). 5. Тепер його вже ніхто не бачив, бо він був сам (на) сам із річкою (Гр. Тютюнник). 6. Дівчинка слухала його і швидко, (по) дитячому кивала головою (Гр. Тютюнник). 7. Рвонув гудок паровоза, весело розкотивсь німими полями, відбився лунко десь (ген) ген (у) далечині (І. Кротевич). 8. (У) далечінь холодну без жалю за літом синьоока осінь їде на (в) маня. Сивіє жито (в) далині (В. Сосюра). 9. Молодята про щось розмовляють (у)

двох (О. Гончар). 10. І дід і баба у неділю на призьбі (в) двох собі сиділи (Т. Шевченко).

89. *Перепишіть, розкриваючи дужки. Знайдіть прислівники і схожі до них сполучення слів. Поясніть причини неоднакового написання.*

1. Неосяжне зоряне небо розкрило (в) горі своє іскристе склепіння (З. Тулуб).
 2. Рубаймо (в) горі щаблі, щоб нам стояти твердо і щоб дістатися (на) гору (Леся Українка).
 3. Клекоче потік, хлеще піну (в) брід (І. Франко).
 4. Війська і вози (в) кількох місцях почали переходити (по) весняному багатководну річку (І. Ле).
 5. Щось лізе (в) верх по стовбуру (Т. Шевченко).
 6. Лежить Семен (горі) лиць у траві, виставив (у) верх коліно (С. Васильченко).
 7. Калина оглянулась на них раз і (в) друге (Є. Гуцало).
 8. Можна вирушати (у) друге село (М. Коцюбинський).

90. *Прочитайте текст, знайдіть прислівники, виконайте їхній морфологічний аналіз.*

Колись дуже давно на узбережжі Чорного моря жили люди. Вони орали землю, випасали худобу, рибалили.

Восени, коли закінчувались польові роботи, люди виходили на берег моря, співали, танцювали, влаштовували веселі ігри, які закінчувались пусканням стріл щастя.

Дивитись на ці ігри виходив із морських глибин цар морів та океанів Нептун. Це був надзвичайно страшний і сердитий володар морської стихії.

– Я всіх вас поховаю в безодні морській! – заревів він.

Жінки, дивлячись на своїх синів, замислились. Цар морський і справді може поховати їхніх дітей у морі. А жінки були тут сильні, вродливі і ніколи не старіли.

Думали, думали жінки і вирішили віддати всю свою силу синам.

Ти бачив слабких жінок? Якщо зустрінеш, то не насміхайся: всю свою силу вони віддали дітям...

Нарешті юнаки, відчувши міць у руках і силу в плечах, вийшли в море. Вийшли вони і зникли. Чекають-чекають матері – не повертаються сини.

Знову з'явився перед жінками Нептун, голосно-голосно зареготав:

– Не діждатися вам тепер синів! Вони заблукали. Вони забули, що на морі немає доріг.

Тоді жінки вигукнули:

– Нехай буде в наших очах менше світла, але хай над нашою землею ще ясніше світять зірки, щоб сини по них знайшли дорогу до рідних берегів!

Тільки сказали це, у небі зразу ясно-ясно заблищали зірки. Юнаки побачили їх і щасливо повернулися додому.

91. *Складіть по п'ять речень із прийменниками різного типу за будовою. Запишіть їх. Зробіть повний морфологічний аналіз цих прийменників.*

92. *Доберіть приклади з художньої літератури на кожну групу прийменників. Запишіть їх. Зробіть повний морфологічний аналіз п'яти (на вибір).*

93. *Прочитайте речення, випишіть дієслова з виділеними іменниками з прийменниками, поставте до них питання і скажіть, на що вони вказують. Варто розрізняти прийменники й співзвучні з ними інші частини мови: прийменник уживається з іменними частинами мови, а, наприклад, співзвучні з ним прислівники залежать від дієслів.*

Стежка звивалась у високій траві попід насипом. У підхмарних чорних глибинах моторошно гуляли прожектори. На сході лягла по обр'ю величезна оранжева смуга. На світанку Будапештське шосе було вже загачене гарматами. Маковейчик, оглянувшись, мало не крикнув з несподіванки (з творів О. Гончара).

94. *Спишіть текст. Визначте відмінок іменників із прийменниками. Який прийменник ужито з кількома відмінками? Пам'ятайте, що кожний прийменник має визначене коло зв'язку з відповідними відмінками і виражає певні відношення тільки з відповідною формою.*

Мотря махнула на себе хусточкою, сіла на призьбі й задумалася. Ілько, пильно слідкуючи за нею, проти волі задивився на красу її, що тепер іще якось виразніше виявлялася на сірому тлі стіни, – на ту красу, що не б'є у вічі, що на перший погляд ледве примітна, а тільки в неї вдивився, можна впитися й очима, і серцем, всею істотою. То була краса, що виховується тільки на Україні, але не така, як малюють деякі з наших письменників. Не було в неї ні «губок, як пуп'янок, червоних, як добре намисто», ні «підборіддя, як горішок», ні «щік, як повна рожка», і сама вона не «вилискувалася, як маківка на городі». Чорна, без лиску, товста коса; невисокий, трохи випнутий лоб; ніс тонкий, рівний, з живими ніздрями; свіжі, наче дитячі, губи, що якось мило загинались на кінцях; легка смага на матових, наче мармурових, щоках і великі, надзвичайно великі, з довгими віями, темно-сірі очі, з яких здавалося, дивлячись, наче лилося якесь тихе, м'яке, ласкаве світло, – то була й уся краса сієї дівчини (В. Винниченко).

95. *Запишіть фразеологізми, поясніть їхнє значення та вкажіть, із яким відмінком вжито прийменник. Із будь-якими чотирма фразеологізмами складіть речення.*

Збитися з ніг, брати до серця, дивитися крізь пальці, не спускати з ока, дістати з-під землі, вилами по воді писане, землі під ногами не чути, взяти себе в руки, висіти на волосині, налягати на ноги.

96. *Перепишіть, розкриваючи дужки. Поясніть написання прийменників разом, окремо або через дефіс. Варто пам'ятати, що між прийменником та іншою частиною мови можна вставити означення. Між префіксом і частиною слова вставити інше слово не можна.*

1. Тече вода (із) за гаю та (по) під горою. Хлюпочуться качаточка (по) між осокою (Т. Шевченко). 2. Чіпка глянув на діда, підвівсь і поплентався стороною (по) над отари, немов п'яний, наче учадів (Панас Мирний). 3. (Із) за лісу, (з) за туману місяць випливає (Т. Шевченко). 4. (З) над хмар часом прилине прощання з літом журавлине (П. Тичина). 5. Блиснуло сонце (з) поза гір в земному саду (А. Кримський). 6. Геть (по) над морем, над хвилями синіми в'ються, не спиняться чаєчки білі (Леся Українка). 7. Що в світі миліше (над) зоряні ночі, що в світі ясніше (над) милого очі (М. Коцюбинський). 8. Стоїмо ми (в) чотирьох та очима лупаємо (І. Нечуй-Левицький). 9. Не для того я повертався додому, щоб сидіти (в) чотирьох стінах (П. Загребельний). 10. Я не літав в (над) зоряні країни, а все державсь бездольної землі (П. Грабовський).

97. *Доповніть речення, добиваючи з дужок потрібні слова або сполучення слів.*

1. Ми поселились утрьох .... Ми поселились у трьох ... (кімнатах; в одній кімнаті). 2. На горі .... Нагорі ... (росте ліс; над нами цілу ніч грюкали двері). 3. Кожен це пояснював по своєму ... Кожен це пояснював по-своєму ... (розумінню; і ми ніяк не могли дійти згоди). 4. Хлопці повернули в бік .... Хлопці повернули вбік ... (із стежки ; річки). 5. Я подався в глиб .... Я подався вглиб ... (лісу; і скоро вийшов на галявину).

98. *Перепишіть, розкриваючи дужки. Поясніть, у яких випадках слова є прийменниковими сполученнями, а в яких – однозвучними прислівниками; з'ясуйте відмінність у їхньому написанні.*

1. (З) ранку почалася справжня осінь (П. Загребельний). 2. Мирон міг довбати шурфи в будь-якому ґрунті (з) ранку до вечора (В. Сліпачук). 3. (На) що мали, (на) те й приймали. 4. (На) що мені куми – були б пироги. 5. Як зверху погане, то (в) середині вдвоє (Народна творчість). 6. (У) середині острова над чималою бухтою розташувалися чотири десятки рибальських хат (М. Трублаїні). 7. Весна іде (на) зустріч нам, весна (в) цей час нам рада (О. Олесь). 8. Усі учні класу прийшли (на) зустріч з ветеранами.

99. *Перепишіть текст, добираючи з дужок повнозначні слова. Зверніть увагу, що для забезпечення милозвучності мовлення відбувається чергування прийменників у – в та сполучників і – й.*

Березневий вечір, я на шпилі гори, що височіє над моїм садом. Небо так близько, що боїшся підвестися на повен зріст: буцнешся чолом об темно-синю стелю – (і, й) посиплються з неба зорі. А журавлині ключі летять десь вище зір, журавлів не видно, лише їхні тужливі голоси, наповнивши небесну сферу, дзвенять наді мною, (і, й) починаєш забобонно вірити, що то не журавлі курличуть, а розмовляють одна з одною зорі. Але невідомий ключ поволі спливає за Дніпро, на луки, голоси все даленіють, небо мовчазне (і, й) незворушне, лице (у, в) чорних полях, над яром, базарують потривожені лисицями сороки. А потім десь за пагорбами знову тенькнуть журавлі, звук усе ближче, ширше, росте, наповнює зоряне небо, і все починається спочатку...

Найповніші хвилини мого життя.

Сонце сідає (у, в) Дніпро, а небо ще рожево світиться, і сині дими від багать стеляться по городах – (у, в) селі палять торішній бур'ян. Я стою (у, в) подолі гори, схожої обрисами на доісторичного динозавра, який приповз напитися води з ріки, і, заплющивши очі, нашіптую, начакловую до журавлиного ключа в небі: «Хай станеться чудо, як (у, в) казках, і з'явиться вона, господиня цього озера і ніжно-зелених пагорбів, і ярів, (у, в) яких ледь чутно жебонять джерела, і оливкових гаїв, і вербових левад, русалка, берегиня, мавка...»

100. *Запишіть подані словосполучення у два стовпчики, добираючи з дужок потрібні займенники:*

а) із (зі); б) з.

Хтось (з, із, зі) нас, дорога (з, із, зі) міста, тесляр (з, із, зі) хутора, Олена (з, із, зі) матір'ю, розмовляла (з, із, зі) батьком, онук (з, із, зі) дідусем, оглядач (з, із, зі) Львова, зустрілася (з, із, зі) артистами, вийшов (з, із, зі) двору, іти (з, із, зі) іншими, привітали (з, із, зі) святом, прощатися (з, із, зі) світом, (з, із, зі) щирим серцем.

101. *Складіть гумористичний діалог, використавши подані вигуки і звуконаслідувальні слова. Зробіть морфологічний аналіз вигуків (на вибір). Пам'ятайте, якщо вигуки вимовляють із особливою підвищеною інтонацією, то ставиться знак оклику.*

Добридень, ой, о, ах, еге, ой, людоньки, ой нещастя ж моє, ей, ну, геть, гов, ого-го-го, тьфу, тю, тсс, кахи-кахи, будь ласка, ой лишенько, будьте здорові, гав-гав-гав.

102. Складіть речення з вигуком ой, щоб він виражав: здивування, захоплення, бажання, радість, прохання, застереження, погрозу, попередження, прагнення, сподівання, біль, страждання, жаль, горе, осуд, незадоволення (для виконання завдання можна скористатися «Словником української мови» в 11-ти Т., Т.5). Зробіть морфологічний аналіз вигуку ОЙ.

103. Відредагуйте вислови зі словом «приймати», правильні варіанти запишіть.

Приймати близько до серця	_____
приймати до відома	_____
приймати міри	_____
приймати постанову	_____
приймати резолюцію	_____
приймати рішення	_____
приймати участь	_____
приймати ухвалу	_____
приймати до уваги (до відома)	_____
приймати чийось сторону	_____

104. Запишіть готові вислови відповідно до літературних норм української мови.

Привести приклад	_____
при всьому старанні	_____
представити результати	_____
прийти до висновку	_____
прийти до згоди	_____
прийти до остаточного рішення	_____
прийти до свідомості	_____
прийшла удача	_____
прийшов час	_____
приміром сказати	_____
при необхідності	_____
приступити до обговорення	_____
продовжувати говорити	_____

105. Випишіть слова, у яких можливі чергування голосних та приголосних..

1. Гей, прослала нива чорне полотно. Ллється жовта злива – сіється зерно. Сійся, родися, колосом розвийся, засівайся, ниво, людям на добро (В. Симоненко). 2. Ой веснянко біла, звідки ти прибігла? Звідки, звідки, звідкіля

впали квіти на поля? (В. Крищенко) 3. Ах, так добре, захоплює дух, летиш, здається, кудись далеко, відірвавшись від землі (М. Коцюбинський). 4. Мисливець почув лише: «Кур! Кур! Кур!» (О. Іваненко) 5. Каштани падають на брук: тук-тук-тук-тук (М. Ткач). 6. Строката зозуля гуляла безтурботно і всіх дражнила: ку-ку! ку-ку! (О. Іваненко) 7. О, якби-то я міг повернути неповторною юність мою (В. Сосюра). 8. Гей, удармо в струни, браття, у золотії (М. Рильський). 9. Тук-тук!.. – тихенько застукотіло на горішній вітці (О. Іваненко). 10. Ой березо кучерява, ти красуня лісова! Ти рости, здіймайсь на славу (О. Ющенко). 11. О земле рідна, скільки у тобі краси ясної і живої сили! (І. Гончаренко) 12. А журавлі все летіли і летіли. Вони кричали при цьому: «Курли! Курли! Курли! Кру-кру!» (О. Іваненко)

106. Прочитайте текст. Поясніть правопис вигуків.

Був собі, жив собі невеличкий жучок. А який він був – може, хочете знати? Ох, важко сказати про це... Як сідав він на гілочці, пташки казали: – Он зелений жучок, зловімо його! І пурх-пурх до нього. Та хіба він дурний був, щоб так і дати себе з'їсти! Він – дж-дж – розправив крильця і полетів...

Якось уранці прокинувся він і полетів навпростець, над лісовою галявиною, до ставка...

– Ой, що це таке? – раптом закричав жучок, – Хто це ловить мене?

Справді, ніби щось заплутало його ніжки... Якись тоненькі срібні ниточки літали в повітрі (За О. Іваненком).

107. Знайдіть вигуки та звуконаслідувальні слова, поясніть їх написання та пунктуацію.

1. Спів вівсянки складається із окремих вигуків, які умовно можна записати так: «Чи-чит!.. Чит-чит-чирз-з-з!». 2. В українському фольклорі пісня вівсянки імітується словами так: «Діду, діду, сій ячмінь!». Або: «Кидай сани, бери віз-з-з!.. та й поїдем по рогіз-з-з!». Або ще: «Телегіз-з-з! покинь сани, бери віз-з-з!» 3. Перепілка побачила пеньок та й каже: «Під пеньок! Під пеньок!». 4. Журавель іде за плугом та кричить: «Турли! Турли!». 5. Деркач каже: «Придерж-ж-ж. Придерж-ж-ж!» (За О. Воропаєм).

108. Поясніть, якими частинами мови, членами речення (чи, може, реченнями) виступають виділені слова. Яка їх стилістична роль? Що вам відомо про січових стрільців?

Гей, ви, стрільці січовії,

Раз, два, три!

Ваших дівчат серце мліє,

Раз, два, три!

Ви вперед все поступайтеся,

Ні на що не оглядайтесь,

Раз, два, раз, два, раз, два, три!

«Гей, ви, стрільці січовії».

109. Зробіть аналіз вигуків, вказавши на значення, які вони виражають у реченні. З'ясуйте граматичну природу слів-речень, виражених вигуковими словами.

1. Дід Карась усе зрозумів. Задумано здорової – Н-но, кося! – тоненько крикнув він і батогом помахав у повітрі (О. Бойченко). 2. «Тру-ту-ту-у!» – все вище і вище підіймає над лісами свою переможну мелодію ріг... 3. Заочі на цього пана Никонора махає рукою і зневажливо кривить одне слово: «Ет!». 4. Ох, той щоденник... Хоч би він не потрапив до чужих рук... (М. Стельмах). 5. – Спасибі, – сказала нарешті Улянка. – Я забула, що треба подякувати. 6. Ух, як важко тримати язик за зубами! 7. Ой, снігу, снігу! Прийшла в ліс зима... 8. От як узвар почав уже клекотіти й бурчати: «вар-вар-варрюсь», Улянка ненароком глянула у вікно й побачила на сніжній білій ковдрі слід. 9. – Ого-го! Та тут, мабуть, на одну підводу не забереш! 10. Ось саме цієї хвилини Уляна й почула в далечині крик. – А-га-га! – докотилось до неї, як луна. 11. Скрізь тільки й чути було: фінь-фінь, – коротка мовчанка, і а-ха-ха!.. Фінь-фінь, а-ха-ха!.. (О. Донченко) 12. Геть з моїх очей, геть! (М. Коцюбинський) 13. Ура! Ура, Панченко! – дружно лунають вигуки в залі (О. Бойченко).

110. Перепишіть, розкриваючи дужки. Поясніть правопис часток.

1. Все так (же) над озером мріє калина, де юність моя протекла (В. Сосюра). 2. Пішов (би) я в Україну, пішов (би) додому, там (би) мене привітали, зраділи (б) старому (Т. Шевченко). 3. А серце б'ється, свіжий вітер дише, не (мов) би хоче остудить чоло (М. Рильський). 4. Сьогодні йому, як ні (коли), хотілося (чим) скоріш виїхати за місто (Л. Дмитерко). 5. Не так (то) робиться все хутко, як швидко оком ізмигнеш (І. Котляревський). 6. Вже хто (зна) скільки часу минуло з тої пори (В. Кучер). 7. Гукати в минуле – даремна турбота, гукай у майбутнє – хто (небудь) почує (О. Підсуха). 8. Тішся, дитино, поки (ще) маленька, ти (ж) (бо) живеш навесні (Леся Українка). 9. Що (кілька) метрів зупинялися передихнути (О. Гончар). 10. Любіть працю на Землі, бо без цього не буде щастя нам і нашим дітям, ні (на) якій планеті (О. Довженко). 11. Цей дріт приносить телеграми хто (зна) (з) якої даліни (М. Рильський).

111. Знайдіть частки, поясніть їхній правопис. Випишіть частки разом зі словами, з якими вони вжиті.

1. Хтось має-таки думати про вічність, де б не прийшов ти в світ і де б не жив (В. Коротич). 2. Дуби старіють непомітно, не те, що ясени тендітні, або нервовії берізки, чи верби, вічні песимістки (І. Муратов). 3. Ще не вродилось

гострее залізо, щоб ним правду й волю самодур зарівав (І. Франко). 4. У лісі вже нічого не цвіте, цвіте лиш дятел на сосні сумливій (М. Вінграновський). 5. Хай не зітруться підкови, хай не підіб'ються ваші коні (О. Гончар). 6. Це весна, що на землі бувала хтозна-скільки років і століть (М. Рильський). 7. Ніч колихала так ласкаво, проте не спалося ніяк (М. Рильський). 8. Я не боюсь ніяких поговорів (Леся Українка).

112. Перепишіть, підкресліть слова з не, ні, поясніть їх уживання і правопис.

1. Старезний самотній прадуб, що шумів віттям не один вік, похилився над Дніпром вже майже без віття (О. Довженко). 2. Не ти, брате, перший, не ти й останній (М. Стельмах). 3. Лице гаряче я ховаю в кухлі, неначе я нічого не розчув (І. Драч). 4. Тільки той не помиляється, хто ні до чого не торкається (Народна творчість). 5. Прекрасні і невмирущі пісні склав наш народ на вічну пам'ять і немеркнучу славу про свою багатовікову боротьбу (Ю. Смолич). 6. Іскра тліла в попелі важким і ятрилась, мов незагойна рана (Леся Українка). 7. Йонька не зважав ні на що, робив своє (Гр. Тютюнник). 8. Рушієм і мірою життя є добро, а не зло, дружба, а не зненависть і не поневолення (О. Довженко). 9. Ми не лукавили з тобою, ми просто йшли; у нас нема зерна неправди за собою (Т. Шевченко). 10. Нічого так я не люблю, як запах снопів тільки-но скошеного і зв'язаного хліба (І. Цюпа). 11. Ніщо так не красить людину, як натхнення (О. Гончар). 12. На подвір'ї, пориваючись угору, непокоївся стіжок кукурудзи (М. Стельмах). 13. Туман уже вкрив морську далечінь, але тут, в бухті, він був негустий (Ю. Смолич).

113. Перепишіть, розкриваючи дужки. Поясніть уживання не, ні зі словами. Зверніть увагу на правопис словосполучень, у яких між часткою і займенником стоїть прийменник.

1. (Не) до жартів рибі, коли її під жабри зачепили (Народна творчість). 2. Хто (не) робить, той (не) помиляється (Народна творчість). 3. Хай розквітне веселково у (не) виданій красі наша мова калинова, (на) че сонце у росі (П. Тичина). 4. Слово, моя ти єдина зброе, ми (не) повинні загинуть обоє (Леся Українка). 5. Ми – (не) безліч стандартних «я», а безліч всесвітів різних (В. Симоненко). 6. Шкода краси, де розуму (не) має (Народна творчість). 7. (Ні) (з) ким (не) говорив, (ні) (до) кого (не) ходив (Гр. Тютюнник). 8. (Не) легко бути людиною (Л. Первомайський). 9. Краса – лиш відображення земного у (не) земному дзеркалі душі (І. Жиленко). 10. Холодні зірки мерехтіли в темному небі, і (не) скінченний Чумацький Шлях простягся у вічність (О. Довженко). 11. Ми (ні) коли (не) скаржилися, доля наша завжди була (не) легка, але наша, наша, (ні) (в) кого (не) позичена, (не) дарована ніким, (ні) (в) кого (не) просили, самі виривали власними руками і (не) хочемо іншої, (не) змінємо на іншу (П. Загребельний). 12. Хто (не) жив

посеред бурі, той ціни (не) знає силі, той (не) знає, як людині боротьба і праця милі (Леся Українка).

114. Перепишіть, розкриваючи дужки. Поясніть правопис часток із різними частинами мови.

1. Той (не) зна самоти між безлюдних степів, з ким живе Леонтовича спів, той (не) відає смутку в сумні вечори, з ким говорить Франко на зорі, той (не) схибить, хто бачить крізь хащі нічні чорноморських рибалок вогні (М. Рильський). 2. Червоні маки... Скільки сягало око, жевріли і жевріли вони на луках (ні) ким (не) сіяні, але радуючи всіх (О. Гончар). 3. На луках ще трава (не) кошена, у полях красуються жита (П. Воронько). 4. Чурек і сакля – все твоє, воно (не) прошене, (не) дане, (ні) хто й (не) візьме за своє (Т. Шевченко). 5. Жайворонок висить на (не) видимій нитці, співаючи весну. Пісня його тремтить згори, (не) перестаючи, наче ллється десь в озерце чистий і холодний (не) величкий струмінь (Ю. Яновський). 6. Небо сьогодні ясніло по-весняному, свіже й високе, вище (ні) ж (будь) коли (О. Гончар). 17. Будь (що) будь, а я туди доб'юся, і води холодної нап'юся, і спочину в літньому саду (І. Вирган). 8. (Ні) хто (не) пам'ятав, що (б) коли (небудь) замерзав струмок (О. Десняк).

115. Поясніть значення словосполучень. Спишіть, розкриваючи дужки. Зверніть увагу на правопис словосполучень, у яких між часткою і займенником стоїть прийменник.

I. Бігти (не) чуючи ніг; з уст пари (не) пустити; води (не) сколотити; вір своїм очам, а (не) чужим речам; де (не) згода, там часто шкода; (не) всякому слуху вір; (не) далеко шукати; (не) зважаючи (ні) на що; (не) мало води утекло; (не) хтувати (не) безпекою; пороху (не) вистачає; хто (не) довго спить, тому щастить; (не) більше і (не) менше; (не) добитися; (не) до сміху.

II. (Ні) холодно (ні) жарко; (не) чути (ні) рук (ні) ніг; (ні) живий (ні) мертвий; (ні) де й голки встромити; без (ні) якого наміру; далі (ні) куди; (ні) коли й угору глянути; (ні) кроку назад; (ні) чого й думати; це вже (ні) на що (не) схоже.

116. Напишіть правильно частку не з різними частинами мови, обґрунтуйте вибір. Варто розрізняти заперечну частку не, що завжди пишеться окремо, і префікс не-, який завжди пишеться разом. Заперечна частка не заперечує щось, відкидає, перекреслює, а префікс не- творить нові слова, часто з протилежним змістом. Для того, щоб правильно написати не з будь-яким словом, треба визначити, до якої частини мови воно належить.

Робіть добро.

Відгукуйтеся участю своєю

на крик зазивний і безмовне SOS

людини, птаха, навіть деревця,
робіть добро.
(Не) ждіть від цього слави,
(Не) ждіть багатства, знань чи похвали, ...
Робіть добро
(Не) показно, буденно –
Це принесе найвищу з нагород,
(Ні) з чим (не) порівнянне відчуття,
Що ти живеш (не) марно на цім світі (В. Крищенко).
Недо – вічний (не) дороба,
(Не) доводько до кінця,
Все йому (не) (до) вподоби,
Все йому (не) (до) лиця.
«(Не) займай» – (не) дочуває,
«Поможи» – (не) добачає,
(Не) доївши хліба-страв,
(Не) довзувшись, – геть подавсь...
Ох, і в кого він удався –
Я і сам ще (не) добрав.
З ним і в школі теж морока:
(Не) додума, (не) довтне.
(Не) довисидить уроку...
(Не) додому йде по зміні,
(Не) до книжки – на пусте...
(Не) доходить до хлопчини,
Що (не) доуком росте (Д. Куровський).

117. Зробіть лексичний аналіз повнозначних слів. Зверніть увагу на те, яку функцію виконує частка, оскільки ці слова можуть мати однакове звучання зі словами різних класів (прислівниками, займенниками, сполучниками, прийменниками).

Догорів літній день. Щирим золотом приснуло сонце з-під високих чорних ялин, половинкою вирізалось на небі, тоне-тоне... ось чвертка... шматочок... іскринка – і нема вже! Тільки ясно-рожева пелена окрила весь західний край неба, чорними візерунками виступають на ній дерева старого панського садка. Довгий-довгий той літній день! Чого-чого не перейшло від світання до смеркання, чого тільки не наслухався цей сад, що вбирає кожен вигук з поля, кожен гомін з села, вбирає та, поширивши вдсятеро, віддає луною. Ось і тепер: ще здалека котиться полем гуртова парубоча пісня – то йдуть косарі. Раптом десь, наче навперейми, вирвалася дрібна дівчача. Обидві нарідно

плинуть, перегукуються, перешкоджають одна одній. Але обидві все ближче і ближче, і ось – прийняв їх у своє лоно старий сад: залунали-загули чоловічі басы й тенори, золотими разками переплелися з ними дівчачі сопрано, й обидві пісні, поважна й жартівлива, різко початі, не разом кінчаючись, дивно злилися в незмовну гармонію й переповнили вщерть темний затишок (Дніпрова Чайка).

Тестові завдання

Тестові завдання відкритого типу з простою відповіддю

1. Як називають зміни, зумовлені взаємодією звуків у мовному потоці.
2. Які розрізняють типи комбінаторних змін?
3. Як називаються зміни, що відбуваються внаслідок взаємодії звуків різних категорій, тобто між голосними і приголосними?
4. Як називається явище, коли два однакові або близькі звуки під час контакту втрачають якісь спільні ознаки?
5. Як називається запис фонетичного мовлення за допомогою фонетичного алфавіту на основі звукового принципу?
6. Як називаються слова, які переходять у пасивний склад лексики через витіснення їх рівнозначними словами, які перебувають в активному вжитку?
7. Як називаються слова, що з'являються в мові у всі періоди її розвитку для позначення нових предметів, явищ, але ще не стали загальноновживаними?
8. Як називається мова, що характеризується поліфункціональністю, унормованістю, стандартністю, уніфікованістю, розвиненою системою стилів?
9. Хто є зачинателем нової української літературної мови?
10. Кого вважають основоположником сучасної української літературної мови?
11. Як називається прийняте в суспільній практиці людей правило вимови, вживання слова, граматичної форми, побудови словосполучення, речення (фрази) тощо?
12. Як називається система мовних елементів, способів відбору й уживання їх, об'єднаних певним функціональним призначенням?
13. Як називається функціональний різновид літературної мови, що використовується в газетах, періодичних громадсько-політичних виданнях, агітаційно-пропагандистських та інших засобах масової комунікації?

14. Який стиль обслуговує сферу науки, призначенням якої є передача наукової інформації аргументовано і доказово, що зумовлює відбір і широке використання науково–термінологічної лексики, слів з абстрактним значенням; іншомовних слів та інтернаціоналізмів; речень, ускладнених дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами (відокремлення), вставними словами, словосполученнями і реченнями; складних синтаксичних конструкцій; підкріплення положень за допомогою схем, діаграм, карт, таблиць, реєстрів?

15. Який стиль обслуговує сферу стосунків ділових (місцевого, галузевого, державного діловодства) та юридично–правових, виробничо–економічних і дипломатичних?

16. Яка основна ознака літературної мови?

17. Як називається найменша, неподільна одиниця мовного потоку, яка використовується для побудови складів, слів, тактів, фраз?

18. Як називається розділ мовознавчої науки, який вивчає систему звуків певної мови, їх способи творення, акустичні властивості, найголовніші зміни у мовному потоці?

19. Як називаються звуки людської мови, в основі яких лежить шум із більшою чи меншою домішкою голосу /музикального тону/, який утворюється в надгортанних порожнинах при подоланні видихуванням струменем повітря повної чи часткової перепони мовних органів?

20. Як називаються звуки людської мови, в основі яких лежить голос /музикальний тон/, утворюваний при розкритому мовному каналі внаслідок коливань голосних зв'язок і дальшої модифікації цих коливань у надгортанних порожнинах?

21. Хто є основоположником вчення про фонему?

22. **Мова – це:**

а) єдине знаряддя для засвоєння спадщини минулого, найвищих

здобутків людської культури, людського мислення;

- б) засіб писемного мовлення;
- в) характеристика розумового розвитку особистості.

23. У листах звертання до адресата оформлюють так:

- а) Вельмишановний пане директор!
- б) Вельмишановний пане директоре!
- в) Вельмишановний пан директоре!

24. Мовлення – це:

- а) відтворення мовних одиниць за допомогою звуку;
- б) процес добору і використання засобів мови для спілкування з іншими членами певного мовного колективу;
- в) здатність особистості розмовляти.

25. Нормативним є вживання таких словосполучень:

- а) телерадіомовна кампанія, виборча компанія, весела компанія, посівна компанія;
- б) телерадіомовна кампанія, виборча кампанія, весела компанія, посівна компанія;
- в) телерадіомовна компанія, виборча кампанія, весела компанія, посівна кампанія.

26. Позначте рядок, у якому вжито правильну форму

іменника:

- а) чотири мегабайта;
- б) сто сорок два кілометри;
- в) півтора роки.

27. Обидва слова пишуться з префіксом с- у рядку:

- а) (з,с)копіювати (з,с)сохлий;
- б) (з, с)триманий, (з, с)плетіння;
- в) (з,с)порожнити, (з, с)ціпити.

28. Обидва прислівники пишуться через дефіс у рядку:

- а) будь/коли, в/четверо;
- б) коли/небудь, віч/на/віч;
- в) час/від/часу, будь/що/будь.

29. Доберіть український відповідник до російського словосполучення ложные показания:

- а) істинні свідчення;
- б) неправдиві свідчення;
- в) неправильні свідчення.

30. Подвоєння літер відбувається в усіх словах рядка:

- а) стат..єю, випещен..ий;
- б) ..вічливість, притаман..ий;
- в) узвиш..я, юніст..ю.

31. Державна мова – це:

- а) мова, яка користується популярність виключно у діловому спілкуванні;
- б) мова викладання у навчальних закладах;
- в) офіційно проголошена законодавчою владою мова сфери офіційного спілкування, мова спілкування держави з її громадянами і навпаки (мова всіх гілок державної влади □ законодавчої, виконавчої, судової, засобів масової інформації, освіти, культури, науки, документації).

32. У юридичному аспекті поняття «офіційна мова» близьке до поняття:

- а) «державна мова»;
- б) «мова національних меншин»;
- в) «мова слов'янських народів»;

33. Відмову потрібно формулювати так:

- а) На жаль, ми не можемо прийняти Вашої пропозиції;
- б) Ми не можемо прийняти Вашої пропозиції;
- в) Не приймаємо Вашу пропозицію.

34. Нормативним є таке слововживання:

- а) вільна вакансія, написати свою автобіографію, захисний імунітет;
- б) вакансія, написати автобіографію, імунітет;
- в) вільна вакансія, написати автобіографію, імунітет.

35. Незалежно від того, хто телефонує, треба:

- а) бути доброзичливим, уважно вислуховувати співбесідника, бути стриманим;
- б) бути тактовним і стриманим, покласти трубку, коли розмова стала вельми неприємною;
- в) бути доброзичливим, тактовним, розмовляти дуже голосно.

36. Спрощення відбувається в групах приголосних на місці

пропуску в усіх словах рядка

- а) зап'яс..ний, радіс..ний, контраc..ний;
- б) корис..ий, балас..ний, кіс..лявий;
- в) безжаліс..ний, проїз..ний, щас..ливий.

37. Граматично правильною формою звертання є:

- а) Шановна Марія Яківна!

- б) Дорогий друже Степан!
- в) Шановний Петре Петровичу!

38. Нова система нумерації рубрик тексту ґрунтується на використанні:

- а) слів і літер;
- б) лише арабських цифр;
- в) арабських та римських цифр.

39. Найпоширенішими прощальними фразами є:

- а) До побачення!; Будьте здорові!; Даруйте, але Ви тут не маєте рації;
- б) Бувай(те) здорові!; Добраніч!; На все добре!;
- в) Прощайте!; Хай Вам щастить! Дякую за добре слово.

40. Літературна мова – це:

- а) оброблена майстрами слова, унормована і відшліфована форма загальнонародної мови;
- б) мова мистецтва;
- в) мова, вживана у художній літературі.

41. Виберіть правильний варіант слововживання:

- а) вступив до національного університету;
- б) поступив у національний університет;
- в) вступив у національний університет.

42. Нормою може бути:

- а) певне граматичне правило;
- б) вимоги щодо використання тієї чи іншої лексичної одиниці;
- в) будь-яка мовна одиниця (звук, склад, слово, речення тощо).

43. Варіативність норми дозволяє кожному мовцеві:

- а) добирати саме ті її засоби, за допомогою яких він може якнайкраще висловити свої думки і почуття;
- б) вдосконалювати свій лексичний запас;
- в) уникати мовних помилок.

44. Лексична мовна норма – це :

- а) правильне творення і вживання слів і їх форм; правильна побудова словосполучень і речень;
- б) вживання слів у властивому їм значенні, правильне поєднання їх у словосполучення та речення;
- в) сукупність правил, які передбачають єдність передачі мовлення на письмі.

45. Комунікативна функція мови – це:

- а) засіб пізнання навколишньої дійсності;
- б) процес задоволення однієї з найбільш ранніх і найважливіших суспільних потреб, а саме потреби людини в іншій людині;
- в) засіб формування думки.

46. Пораду можна висловити так:

- а) Чи не спробувати Вам вступити до університету?
- б) Доведеться Вам вступити до університету;
- в) Не варто про це думати.

47. Як писати слово пів(яблука)?

- а) окремо;
- б) через дефіс;
- в) з апострофом.

48. Помилково вжито слово в рядку:

- а) повиключайте всі електроприлади у квартирі;
- б) намагайтеся швидко відповісти на запитання;
- в) перевірте банківський рахунок наступного дня.

49. Другий склад наголошений у слові:

- а) обранець;
- б) недруг;
- в) виклик.

50. Граматично правильне речення утвориться, якщо до частини «Вітаємо зі святом ...» додати частину, наведену в рядку:

- а) Першим вереснем;
- б) Першим вересням;
- в) Першим вересня.

51. Граматично правильним є словосполучення:

- а) пробачте мене;
- б) котра година;
- в) дякую вас.

52. Граматично правильне речення утвориться, якщо до фрагмента «Переглянувши фільм,..» додати:

- а) з радістю знову перечитується художній твір;
- б) проводиться обов'язковий аналіз гри акторів;
- в) хлопці поділилися своїми враженнями з нами.

53. Антонімами є слова:

- а) асиміляція – уподібнення;
- б) серйозний – стриманий;
- в) делікатний – незграбний.

54. Потребує редагування словосполучення:

- а) стосунки між людьми;
- б) відношення в колективі;
- в) взаємини в родині.

55. Доберіть відповідник до слова дисбаланс:

- а) порушення рівноваги;
- б) прихована гармонія;
- в) встановлення закономірності.

56. У науковій мові фразеологізми поділяються на:

- а) загальнонаукові та вузькотермінологічні;
- б) формулювання та формули;
- в) описові зворотами та метафоричні визначення.

57. Виберіть правильні варіанти слововживання:

- а) головний лейтмотив, народний фольклор, на сьогоднішній день;
- б) лейтмотив, фольклор, на сьогоднішній день;
- в) лейтмотив, фольклор, на сьогодні.

58. Лексичне значення слова пов'язане з:

- а) фразеологічними зворотами;
- б) синтаксисом;
- в) предметами і явищами об'єктивної дійсності, про які в нас складаються певні уявлення, поняття.

59. З погляду походження у складі лексики сучасної української літературної мови природно склалися і взаємодіють такі основні групи слів:

- а) слова-терміни та інтернаціональні слова;
- б) споконвічні слова; слова, що засвоєні (запозичені) з інших мов;

в) слова-омоніми та слова-синоніми.

60. Нормативним є наголошення дієслівних форм:

а) н'ести, в'езти, нес'емо, вез'емо;

б) нест'и, везт'и, несем'о, везем'о;

в) н'ест'и, в'езт'и, нес'ем'о, вез'ем'о

Рекомендована література

Базова

1. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Морфонологія. Акцентологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія: навч. посіб. Миколаїв, 2017. 278 с.
2. Безпояско О.К., Городенська К.Г. Морфеміка української мови. К.,1987.
3. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія: навч. посіб. К.: Академія, 2006. 367 с.
4. Вільчинська Т. П. Сучасна українська літературна мова. Морфологія: навч. посіб. для студентів філологічних факультетів вищ. нач. закладів. Ч. 2: Практикум. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2002. 80 с.
5. Волох О. Т. Сучасна українська літературна мова : вступ, фонетика, орфоєпія, графіка і орфографія, лексикологія, фразеологія, словотвір. К. : Вища шк., 1986. 199 с.
6. Волох О. Т. та ін. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис. 2-е вид., перероб. і доп. К. : Вища школа, 1989. 334 с.
7. Гуйванюк Н. В. Українська мова. Схеми, таблиці, тексти: навч. посіб. для студентів філологічних спец. вищ. навч. закладів. Львів : Світ, 2005. 304 с.
8. Дудик П. С., Литовченко В. М. Сучасна українська мова: завдання і вправи: навч. посіб. К. : Академія, 2007. 264 с.
9. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. К. : Вища школа, 1972. 401 с.
10. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.
11. Каленюк С. О. Слово в ідіостилі Уласа Самчука: монографія. Миколаїв: Іліон, 2013. 186 с.
12. Каленюк С. О. Сучасна українська літературна мова. Морфологія: навч.-метод. посіб. Миколаїв, 2017. 225 с.
13. Лінгвістичний аналіз. Практикум: навч. посіб. /за ред. Г. Р. Передрій. К. : Видавничий центр «Академія», 2005. 255 с.
14. Леонова М. В. Сучасна українська літературна мова. К. : Вища школа, 1983. 264 с.
15. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови: семантична структура слова. Харків, 1977. 115 с.
16. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова: зб. вправ: навч. посіб. для студ. вузів, що вивч. дисципліну «Сучасна українська мова мова» К. : Вища школа, 1995. 284 с.

17. Плющ М. Я., Леута О. І., Гальона Н. П. Сучасна українська літературна мова. Зб. вправ [Текст]: навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закладів. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Вища школа, 2003. 287 с.
18. Плющ М. Я., Грипас Н. Я. Граматика української мови в таблицях [Текст]: навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. навч. закладів. К. : Вища школа, 2004. 167 с.
19. Пономаренко С. Сучасна українська мова: Морфеміка. Дериватологія. Морфонологія: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 2017. 300 с.
20. Розгон В. В. Фонетика, фонологія, графіка й орфографія сучасної української мови: навч.-метод. посіб. для студ. Вид. 6-е, доп. і переробл. Умань: ФОП Жовтий 2014. 168 с.
21. Савченко І. С. Фонетика, орфоєпія і графіка сучасної української мови [Текст] : навч. посіб. для студ. напряму підгот. 6.020303 – Філологія (українська мова і література : (до 90-річного ювілею Г. Р. Передрій). Черкаси : Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015. 188 с.
22. Савченко І. С., Шляхова В. В. Практичний курс фонетики, орфоєпії та графіки української мови [Текст]: наук.-метод. посіб. для студ. спец.: 014.01 «Середня освіта. Українська мова і література», 035.01 «Філологія. Українська мова і література». Черкаси: Вертикаль, 2018. 108 с.
23. Спанатій Л. С. Сучасна українська літературна мова. Вступ. Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Фразеологія: навч. посіб. Миколаїв: Іліон, 2015. 372 с.
24. Сучасна українська літературна мова. Вправи. Завдання. За творами Т. Г. Шевченка (ВЦ «Академія») / за ред. Г. М. Вокальчук, В. М. Мойсієнка. К. : ВЦ «Академія», 2016. 224 с.
25. Сучасна українська літературна мова / [за ред. І. К. Білодіда]. Вступ. Фонетика. К.: Наукова думка, 1969. 583 с.; Морфологія. К., 1969. 583с.; Синтаксис. К., 1972. 515 с.; Стилїстика. К., 1973. 588 с.; Лексика і фразеологія. К., 1973. 440 с.
26. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підруч. / А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, В. В. Бондаренко та ін. К. : Знання, 2010. 270 с.
27. Сучасна українська літературна мова: навч.-метод. посіб. для дистанційного навчання / уклад. : І. С. Гонца, В. В. Розгон. Умань: Візаві, 2018. 334 с.
28. Сучасна українська літературна мова: підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закладів / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ, Н. І. Тоцька ; За ред. А. П. Грищенка. 3-те вид., доп. К. : Вища школа, 2002. 439 с.

29. Сучасна українська літературна мова [Текст] : підр. для студ. філол. спец. вищих навч. закл. / За ред. М. Я. Плющ. 7-ме вид., стер. К. : Вища школа, 2009. 430 с.
30. Сучасна українська мова: підруч. / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. К. : Либідь, 2001. 312 с.
31. Сучасна українська мова: підруч. для студ. гуман. Спец. вищ. навч. закладів / За ред. О.Д. Пономаріва. 3-те вид., перероб. К. : Либідь, 2005. 488 с.
32. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова: фонетика, орфографія, графіка, орфографія. К. : Вища школа, 1981. 184 с.
33. Тоцька Н. І. Вправи з сучасної української літературної мови. К.: Вища школа, 1969. 144 с.
34. Ющук І. П. Практикум з правопису і граматики української мови: посіб. Київ: Освіта, 2016. 287 с.
35. Ющук І. П. Українська мова: підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закладів. 4-те вид. К. : Либідь, 2008. 640 с.

Допоміжна

Словники

1. Аркушин Г. Словник евфемізмів, уживаних у говірках та молодіжному жаргоні Західного Полісся і західної частини Волині. Луцьк-Люблін: Вид-во «Волинська обласна друкарня», 2005. 198 с.
2. Баркасі В. В., Каленюк С. О., Коваленко І. В. Словник лінгвістичних термінів для студентів філологічних факультетів. Миколаїв: Іліон, 2017. 190 с.
3. Варган І. О., Пилинська М. М. Російсько-український словник сталих виразів / За ред. М. Ф. Наконечного. Прапор, 2002. 864 с.
4. Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови. К. : Рад. школа, 1986. 222 с.
5. Демська О., Кульчицький І. Словник омонімів. Львів: Фенікс, 1996. 224 с.
6. Етимологічний словник української мови: у 7 т. К.: Наукова думка, 1982. Т. 1. 632 с.; 1985. Т. 2. 571 с.; 1989. Т. 3. 552 с.; 2003. Т. 4. 656 с.; 2006. Т. 5. 704 с.; 2012. Т. 6. 568 с.
7. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. К. : Либідь, 2001. 223 с.
8. Зубков М. Г. Українська мова [Текст] : Універсальний довідник. 4-те вид. випр. і доп. Харків : Школа, 2009. 496 с.
9. Новий тлумачний словник української мови : у 3-х томах / укл. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. К. : Аконт, 2008. Т. 1. 928 с. ; Т. 2. 928 с. ; Т. 3. 864 с.

10. Олійник І. С., Сидоренко М. М. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. К. : Рад. шк., 1991. 400 с.
11. Онуфрієнко Г. С., Таранова Н. В. Навчальний тлумачний словник лінгвістичних термінів (90 терміноодиниць). Запоріжжя, 1998. 52 с.
12. Полюга Л. М. Словник антонімів. К. : Рад. шк., 1987. 173 с.
13. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2006. 843 с.
14. Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П. Власні імена людей : словник-довідник. К. : Наук. думка, 1996. 336 с.
15. Сліпушко О. С. Тлумачний словник чужомовних слів в українській мові : правопис, граматика : 10000 слів. К. : Криниця, 2000. 511 с.
16. Словник синонімів української мови : в 2-х т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. К. : Наукова думка, 2001. Т. 1. 1028 с.; Т. 2. 956 с.
17. Словник сучасного українського сленгу / упоряд.: Т. М. Кондратюк. Х. : Фоліо, 2006. 350 с.
18. Словник фразеологізмів української мови / уклад. В. М. Білоноженко [та ін.]. К. : Наукова думка, 2003. 1104 с.
19. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. К. : Критика, 2003. 336 с.

Наукова та методична література

1. Акуленко В. В. Інтернаціональні елементи в словниковому складі мови. *Мовознавство*. 1973. № 3. С. 20–29.
2. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища шк. 1987. 135 с.
3. Антонів Ю. Репресовані слова: до проблеми реабілітації лексики, вилученої з української мови. *Урок української*. 2003. № 7. С. 16–18.
4. Аркушин Г. Незмінні західнополіські іменні лексеми. *Українська мова*. 2017. № 2 (62). С. 40 – 48.
5. Аркушин Г. Діалектні okazіоналізми: як вони виникають, де і скільки живуть : на матеріалі західнополіських говірок. *Урок української*. 2001. № 5–6. С. 18–21.
6. Бабенко О., Кравченко О. В усному мовленні – сленг. *Урок української*. 2004. № 11–12. С. 21–24.
7. Бабій І. О. Українська лексикографія : збірник тестів. 2-ге вид., випр. і допов. Івано-Франківськ : видавець Голіней О.М., 2016. 88 с.
8. Баденкова В. Роль старослов'янської мови у формуванні української літературної мови. *Актуальні питання розвитку української мови у науковій ретроспекції та перспективі : матеріали круглого столу до Дня української*

писемності та мови; [за заг. ред. Н. В. Коч]. Миколаїв : МНУ, 2012. С. 25–27.

9. Баденкова В. М. Словотворні особливості okazіональних слів у поетичному дискурсі Д. Кременя. *Текст. Контекст. Інтертекст : науковий електронний журнал* / за ред проф. Оксани Філатової. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2018. № 3. URL: [http://text-intertext.in.ua/pdf/n01\(03\)2018/badenkova_viktoriiia_03_2018.pdf](http://text-intertext.in.ua/pdf/n01(03)2018/badenkova_viktoriiia_03_2018.pdf).

10. Баденкова В., Троценко Є. Структурна модифікація фразем античного генезису в поетичному ідіостилі Д. Кременя *Текст. Контекст. Інтертекст : науковий електронний журнал* / за ред проф. Оксани Філатової. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. № 2. URL: http://text-intertext.in.ua/pdf/n022017/badenkova_trotsenko_02_2017.pdf

11. Баденкова В., Троценко Є. Структурні та семантичні трансформації біблеїзмів у поетичному ідіостилі Д. Кременя. *Текст. Контекст. Інтертекст : Науковий електронний журнал*; [за ред проф. Оксани Філатової]. № 1. Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. С. 31–40.

12. Баденкова В. М. Функціонально-семантичні особливості старослов'янїзмів у поетичних текстах Дмитра Кременя. *Наукові праці. Філологія. Мовознавство*. Миколаїв : Видавництво ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. Вип. 299. Т. 287. С. 10–14. (Фахове видання; журнал розміщений в «Ulrich's Periodical Directory». Індексовано в «Google Scholar»).

13. Баран Я. Фразеологія у системі мови. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. 176 с.

14. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С. Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів : монографія. К. : Наукова думка, 1989. 155 с.

15. Богдан С.К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К. : Рідна мова, 1998. 475 с.

16. Білецький А. Про мову і мовознавство : навч. посіб. К. : АртЕк, 1996. 224 с.

17. Бровченко Г. О. Інтонанційні засоби мовної експресивності. *Мовознавство*. 1989. № 2. С. 49–55.

18. Винницький В. М. Наголос у сучасній українській мові. К. : Рад. школа, 1984. 160 с.

19. Врублевська Г. Суржик як елемент міської субкультури. Урок української. 2002. № 11–12. С. 12–13.

20. Голуб Н. Збагачення мовлення власне українською лексикою. УМЛШ. 2000. № 1. С. 4–8.

21. Горбач О. Арго в Україні. Л., 2006. 688 с.
22. Городенська К. Профі-кар'єра чи професійна кар'єра. *Українська мова*. 2017. № 2 (62). С. 122.
23. Векуа Н. Антонімія як лексико-семантичне явище. *Дивослово*. 2007. № 6. С. 26–32.
24. Демський М. Українські фраземи й особливості їх творення. Львів–Краків–Париж: Просвіта, 1994. 62 с.
25. Демченко В. Арго як органічний елемент повсякденної української мови. *Дивослово*. 2010. № 5. С. 34–38.
26. Гриценко П. Мова. Українці : історико-етнографічна монографія. Кн. 1. К. : Українське Народознавство, 1999. С. 123–131.
27. Демський М. І знайомі фразеологізми не завжди прозорі. *Урок української*. 2000. № 10. С. 22–23.
28. Демський М. Українська фраземіка (дериваційна база, семантико-граматичні особливості): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук. Ужгород, 1994. 21с.
29. Демський М. Українські фраземи й особливості їх творення. Львів–Краків–Париж: Просвіта, 1994. 62 с.
30. Демченко В. Арго як органічний елемент повсякденної української мови. *Дивослово*. 2010. № 5. С. 34–38.
31. Диб'як Н. Дещо про формування сучасної української лексики. *Дивослово*. 1996. № 1. С. 14–16.
32. Дончик В. Мова не винна : про суржик, двомовність і грамотність на українському ТБ. *Урок української*. 2001. № 1. С. 15–20.
33. Дорошенко С. І. Звуки чи фонемі вивчають учні? *Мовознавство*. 1990. № 2. С. 46–49.
34. Дочу А. Р. Мовні контакти і запозичення як чинник формування тематичних груп лексики (на матеріалі англійського орнітонімікону). К. : Наук. думка, 2017. 206 с.
35. Дюндик О. Креативний потенціал неолексикону Євгена Пашковського. *Українська мова*. 2017. № 2 (62). С. 110–122.
36. Дятчук В. В., Пустовіт Л. О. Семантична структура і функціонування лексики української літературної мови. К. : Наукова мова, 1983. 156 с.
37. Жайворонок В. В. Запозичена лексика в українській мовній картині світу : Мова у слов'янському культурному просторі. Умань, 2002. 412 с.
38. Жайворонок В. В. Лексична підсистема мови і значення мовних одиниць. *Мовознавство*. 1999. № 6. С. 32–45.

39. Желязкова В. В., Зинякова А. А. Наголошення іменних частин мови в поемі «Енеїда» І. П. Котляревського : [монографія]. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2017. 238 с.
40. Зинякова А. А. Акцентуація іменників жіночого роду в поетичній творчості Ліни Костенко. *Наукові праці : наук. журн. / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили*; ред. кол. : Н. П. Матвеева (голова). Миколаїв, 2017. Т. 294. Вип. 282. С. 43–48 (Філологія. Мовознавство)
41. Іванова Н. Український музичний сленг. *Урок української*. 2004. № 5–6. С. 12.
42. Іванова Н. Український музичний сленг. *Урок української*. 2004. № 7. С. 19.
43. Каленюк С. О. Маркери суспільно-політичного лексикону в ЗМІ Миколаївщини: смислові центри та функційні вектори. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Вип. 44. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2017. С. 158–162.
44. Каленюк С. О. Семантична гетерогенність тексту та її кодові актуалізатори (на матеріалі повісті Т. Прохаська «Довкола озера». *Мова. Науково-теоретичний часопис з мовознавства*. № 27. Одеса : Астропринт, 2017. С. 19–24. (163 с.)
45. Каленюк С. О. Лексико-семантична класифікація релігієм у художньому дискурсі Ганни Король. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Вип. 44. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2018. С. 106–110.
46. Каленюк С. О. Функціонування спортивної лексики у мові українських засобів масової інформації. *Філологічні трактати. Науковий журнал*. Том 10, № 1'2018. Сумський державний університет. Суми–Харків, 2018. С. 31–39.
47. Каленюк С. О. Динаміка функціонування спортивної термінології в українському газетному дискурсі. *Мова дискурсу: лінгвістичний та лінгвокультурологічний аспекти : колективна монографія, за заг. ред. проф. Н. В. Коч*. Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2018. 218 с.
48. Каленюк С. О. Вокативи в Інтернет-дискурсі: семантичні групи та стилістичні потенції. *Мова дискурсу: лінгвістичний та лінгвокультурологічний аспекти : колективна монографія / за заг. ред. проф. Н. В. Коч*. Миколаїв : СПД Румянцева Г. В., 2018. 218 с.
49. Каленюк С. О., Савчук Л. О. Топоніми як вагомий шар ономастичного простору в прозових творах. *Наукові праці Кам'янець-Подільського*

- національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Вип. 47. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2018. С. 97–100.
50. Каленюк С. О. Навчально-методичний посібник «Матеріали до моніторингу якості знань із дисципліни «Мовленнєвий практикум із української мови, фізіологія та техніка мовлення». Миколаїв: СПД Румянцева Г. В., 2018. 260 с.
51. Каленюк С. О., Воронюк К. Р. Місце пропріальної лексики в художньому дискурсі Уласа Самчука. *Нова філологія. Збірник наукових праць. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2020. № 80. Том I. 352 с. (С. 214–220).*
52. Клепуц Л. Стратегії класифікації ненормативної лексики. «Humanities & Social Sciences 2009» (HSS–2009), 14–16 may 2009, Lviv. URL : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/6678/1/30.pdf>
53. Кобирилка Г. Джерела дослідження динаміки акцентуації в українських діалектах. *Українська мова. 2017. № 1 (61). С. 55–65.*
54. Колоїз Ж. В. Українська okazіональна деривація : монографія. К. : Акцент, 2007. 311 с.
55. Кочерган М. П. Про системність у лексиці та семантиці. *УМЛШ. 1976. № 4. С. 38–45.*
56. Кредатусова Я. Мовні інновації-аббревіатеми в сучасній словацькій мові (у порівнянні з українською). *Українська мова. 2017. № 1 (61). С. 77–91.*
57. Куляс П. Мода на архаїзми. *Дивослово. 2002. № 1. С. 17.*
58. Левицький В. В. Лексична полісемія та квантитативні методи її дослідження. *Мовознавство. 2003. № 4. С. 17–25.*
59. Лесюк М. П. Розмовно-маргінальна лексика української мови та її лексикографічне опрацювання. *Мовознавство. 2007. № 6. С. 12–19.*
60. Мазурик Д. В. Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Л., 2002. 21 с.
61. Мартос С. А. Молодіжний сленг : міф чи реальність? *Вивчаємо українську мову та літературу. 2004. № 11. С. 12–15.*
62. Масенко Л. Т. Мова і суспільство. Постколоніальний вимір. К. : Вид. дім КМ Академія, 2004. 163 с.
63. Масенко Л. Т. Суржик: між мовою і «язиком». 2-ге вид., зі змінами і допов. К. : Видавн. дім «КМ Академія», 2019. 232 с.
64. Масенко Л. Українська жаргонологія: проблеми становлення. *Українська мова та література. 2006. № 38. С.3–5.*
65. Мацьків П. В. Наголос і морфемна структура іменника. *Мовознавство. 1994. № 1. С. 34.*

66. Німчук В. В. Про графіку та правопис як елементи етнічної культури : історія г. *Мовознавство*. 1990. № 6. С. 3–10.
67. Німчук В. В. Про графіку та правопис як елементи етнічної культури: історія г. *Мовознавство*. 1991. № 3. С. 12–21.
68. Пиркало С. Сленг: ненормативно, але нормально. *Урок української*. 2000. № 4. С. 26–27.
69. Півторак Г. П. Українці: звідки ми і наша мова. К. : Наукова думка, 1993. 200 с.
70. Півторак Г. П. Походження українців, росіян, білорусів та їх мов: міфи і правда про трьох братів слов'янських зі «спільної колиски». Півторак. К. : Академія, 2001. 152 с.
71. Поповський А. М. Значення південноукраїнських степових говорів у формуванні літературно-національної мови: [навчальний посібник]. Дніпропетровськ : Дніпропетровськ. Ун-т, 1989. 87 с.
72. Поповський А. М. Південноукраїнські джерела в історії формування української літературної мови: монографія. Дніпро : Ліра, 2018. 324 с.
73. Санченко Є. М. Елітарна мовна особистість: від діалектних витоків до літературної мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Луганськ, 2009. 21 с.
74. Селігей П. О. Світло і тіні наукового стилю. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 627 с.
75. Павлова І. Лексика конфесійного стилю. *Дивослово*. 2001. № 1. С. 18–23.
76. Сербенська О. А. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити. Львів : «Світ», 1994. 150 с.
77. Скляренко В. Г. Дослідження з етимології та історичної лексикології української мови. К. : Наук. думка, 2017. 660 с.
78. Скляренко В. Г. Історія українського наголосу. Дієслово. К. : Наук. думка, 2017. 660 с.
79. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. К. : Наукова думка, 1973. 280 с.
80. Соколова С. Порівняльне дослідження української та російської мов і проблеми соціолінгвістики. *Українська мова*. 2017. № 1 (61). С. 42–54.
81. Спанатій Л. С. Старослов'янізми в українській мові. *Наукові дослідження в контексті історичних проблем*. Т. 1 : Історія та українознавство. Миколаїв-Одеса, 2003. С. 300–308.
82. Ставицька Л. О. Арго, жаргон, сленг. Соціальна диференціація української мови. К. : Критика, 2005. 463 с.

83. Стишов О. А. Основні джерела поповнення фразеологічного складу української мови кінця ХХ – початку ХХІ століть. *Мовознавство*. 2015. № 1. С. 33–47.
84. Стратулат Н. В. Семантична неологізація як спосіб збагачення словникового складу української мови. *Мовознавство*. 2007. №3. С.69–77.
85. Томіленко Л. М. Суржик як об'єкт наукових досліджень і дискусій. *Мовознавство*. 2014. № 4. С. 69–80.
86. Турчин В. М., Турчин М. М. Семантична кореляція антонімів і синонімів у системі мови. *Мовознавство*. 2001. № 1. С. 67–70.
87. Феллер М. Проблеми стану і функціонування української мови у двомовному соціумі. *Укр. мова та література*. 2000. № 6. С. 3–5.
88. Феллер М. Чи може суржик стати мовою? *Українська мова та література*. 2001. № 40. Ч. 40. С. 1–2.
89. Феллер М. Що таке вправне (ефективне) спілкування. Навіщо і як учити спілкуватися. *Укр. мова та література*. 1999. № 39. С. 9–11.
90. Чучвара А. Вплив просторіччя на формування прізвиськ у соціогрупі «школяр». *Мова і суспільство*. 2016. Випуск 7. *Language and society*. 2016. Issue 7. P. 85–92.
91. Шевельов Ю. Двомовність і вульгаризми (дисиміляція плинних в українській літературній мові). Видатний філолог сучасності (Наукові виклади на честь 85-ліття Юрія Шевельова). Харків, 1996. С. 7–14.
92. Шумейкіна А. Сучасний український сленг: конотативний аналіз. *Дивослово*. 2010. № 7. С. 31–35.
93. Ющук І. Про походження української мови. *Дивослово*. 1995. № 1. С. 27–33.
94. Kaleniuk S., Zhelyazkova V. Semantic clusters of social-political vocabulary in the media. Trends of philological education development in the context of European integration. Collective monograph. Riga, Latvia. 2021. P. 98-117.
95. Nataliya Poplavska, Lyubov Struhanets, Nataliia Dashchenko, Olena Huzar, **Svitlana Kaleniuk** Socio-Political Lexicon in Ukrainian Internet-Media at the Beginning of the 21st Century: AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. 2021. Issue 1, special XV. S. 41-45

13. Інформаційні ресурси

1. Бевзенко С. П. Історія українського мовознавства. Історія вивчення української мови. К. : Вища шк., 1991. 231 с. – Кількість: 2.
2. Бевзенко С. П. Практичні заняття з української діалектології. навчально-методичний посібник для вузів. Одеса: Видавництво Одеського університету, 1970. 95 с. Кількість: 14.

3. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. К. : Вища школа, 1980. 233 с. – Кількість: 36.
4. Кобилянський Б. В. Діалект і літературна мова. К. : Рад. шк., 1960. 276 с. – Кількість: 2.
5. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. К. : Наукова думка, 1990. 169 с. – Кількість: 106.
6. Бондар О. І. Сучасна українська мова : фонетика, фонологія, орфоєпія, графіка, орфографія, лексикологія : навч. посіб. / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. К. : Академія, 2006. 367 с. (25 примірників у бібліотеці МНУ ім. В. О. Сухомлинського)
7. Сучасна українська літературна мова: підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін. ; за ред. М. Я. Плющ. К. : Вища школа, 1994. 414 с. (120 примірників у бібліотеці МНУ ім. В. О. Сухомлинського).

Електронні ресурси

1. Бодик О. П. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія [Електронний ресурс] / О. П. Бодик, Т. М. Рудакова. – Режим доступу: http://shron.chtyvo.org.ua/Bodyk_Ostap/Suchasna_ukrainska_literaturna_mova_Leksykologhiia_Frazeolohiia_Leksykohrafiia.pdf
2. Електронний підручник з української мови (фонетика, лексика, морфеміка, словотвір, морфологія, синтаксис, стилістика). [Електронний ресурс] URL :: <http://www.mova.info/pidruchn.aspx>
3. Єгорова Т. Д. Практичний курс української мови : навч. посіб. [Електронний ресурс] / Т. Д. Єгорова. 2-ге вид., виправ. К. : Центр учбової літератури, 2010. 160 с. <http://www.twirpx.com/file/672757/>
4. Матвіяс І. Г. Українська мова і її говори. К. : Наукова думка, 1990. 169 с. URL : <http://www.twirpx.com/file/232629/>.
5. Мовознавство. Філологія. URL : <http://uareferats.com/index.php/referat/search?cat=32& page=4>
6. Мовознавство: науково-теоретичний журнал Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні та українського мовно-інформаційного фонду НАН України. URL : www.movoznavstvo.org.ua/
7. Плющ М. Я. Граматика української мови. У 2-х частинах: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищ. навч. закладів. Ч.1. Морфеміка. Словотвір. Морфологія [Електронний ресурс]. К. : Вища школа, 2005. 286 с. URL : www.ex.ua/14316707
8. Сучасна українська літературна мова / за ред. І. К. Білодіда. Вступ, фонетика. К. : Наукова думка, 1969. 583 с.; URL :: <http://www.twirpx.com/file/1001693/>

9. Тоцька Н. І. Сучасна українська літературна мова: фонетика, орфоєпія, графіка, орфографія. [Електронний ресурс]. URL :<http://ena.lp.edu.ua/file/174320/>
10. Українська мова. Енциклопедія [Електронний ресурс] / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. К. : Укр. енцикл., 2000. 752 с. К., 2000. URL : <http://izbornyk.org.ua/ukrmova/um.htm>
11. Шульжук Н. В. Практикум з правопису української мови: навчально-методичний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Наталія Шульжук. – Рівне – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. 396 с. URL:: http://lib.oa.edu.ua/files/funds/vudavnutstvo/Shulzhuk_praktykum_z_pravopysu.pdf
12. Ющук І. П. Українська мова : [підручник] [Електронний ресурс]. 4-те вид. К. : Либідь, 2008. 640 с. URL : <http://www.twirpx.com/file/266343/>
13. Ющук І. П. Українська мова. Вправи. Навчальний посібник [Електронний ресурс] К. : Либідь, 2009. 368 с. URL :<http://www.twirpx.com/file/600473/>
14. Інтегрована лексикографічна система «Словники України» / Національна академія наук України. Версія 1.03. Український мовно-інформаційний фонд, 2003.

Навчальне видання

КАЛЕНЮК С. О.

**СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА
ЛІТЕРАТУРНА МОВА**

ЗБІРНИК ВПРАВ

Навчально-методичні рекомендації

*Формат 60×84¹/₁₆. Умовн. друк. арк. 5,6.
Тираж 100 пр. Зам. № 729-163.*

ВИГОТОВЛЮВАЧ

Поліграфічне підприємство СПД Румянцева Г. В.
54038, м. Миколаїв, вул. Бузника, 5/1.
Свідоцтво МК № 11 від 26.01.2007 р.

ISBN 978-617-729-163-2

9 786177 291632